

GEIGERÉK SZÍNES KRÓNIKÁJA

KOSÁRFONÓK VÁROSTÖRTÉNETE

A 19. SZÁZAD SOPRONÁBAN

JELIGE: „HONVÉD VON JAHR 1848”

SZÜLŐFÖLDÜNK PÁLYÁZAT 2008 TARTALOMJEGYZÉK

Tartalomjegyzék	2
Bevezető	3
A soproni krónikákról	3
A GEIGER CSALÁD	5–14
Szabókból kosárfonók	5
A császár alázatos híve, mégis nemzetőr	8
Tárgyilagosság és a zsidók	10
Geiger Ferenc, az utód	11
A FOGLALKOZÁS	14–17
A kosárfonás	14
A soproni kosárfonók küzdelme a megélhetésért	15
A „GEIGER KRÓNIKA”	17–37
Kezdjük az elején	17
Úgy, ahogy Michel Jánosék?	19
Áttekintés: évről-évre. (Márton diktál, Borbála ír?)	21
Mennyivel később? (Római sírkövek a Líceum udvarán.)	29
Van egyáltalán egyidejűség? (A földrengés.)	31
Ki festett? (Schuster és az egyenruhás képek.)	32
Ferenc és Jozefin próbálkozásai	35
A KRÓNIKA UTÓÉLETE	37–41
A Báró család	37
A Lauringer család	38
Az első felhasználó	39
Ceruzás bejegyzések	39
Múzeumban – levéltárban....	40
ZÁRSZÓ	41
NÉVMUTATÓ (csak a főszövegből)	42
KÉPEK JEGYZÉKE magyarázatokkal	45
TÁBLÁK 1–54. TÁBLA	49

BEVEZETŐ

Vaskos könyv, féltve őrzött kincs. Ideje közelebről is szemügyre venni.

Egyáltalán, egy szerző munkája? Mikor, milyen részletekben készült? És hogyan került oda, ahol ma őrzik? Hamarjában csak néhány kérdőjel. Ha jobban belemerül az ember a Geiger Krónika tanulmányozásába, némelyik kérdésre egyre nehezebb a válasz. Nem is biztos, hogy mindig megnyugtatóan sikerül. Ennek sajnálatosan egyszerű oka is van: a hétköznapiak újra és újra termelődő nehézségeivel birkózó környezet érzéketlensége az utókor iránt. Tűzre vetett hagyatékok sora jelzi még a társadalom írásbeliségbe ágyazott felső rétegeiben is, hogy levelezés, mintakönyvek, hivatalos iratok stb. a gyásznapi reggelen egyik percről a másikra elvesztik értéküket.¹ Ezért örülnünk kell, hogy ez a tiszteletre méltó alkotás több, mint fél évszázados elzártság után jó helyre kerülhetett, nem hányódik egymagában.

Sajnos a család nem tartozott a nevezetesebbek közé, ezért rájuk vonatkozó kevés hivatalos irat maradt meg.² Még sincs más megoldás: válaszok adása végett, a munka tanulmányozásán, szűrőpróbaszerű ellenőrzésén, egybevetésén túl azt kell vallatóra fogni, ami a Soproni Levéltárban található.

A SOPRONI KRÓNIKÁKRÓL

Régi megállapítás, hogy Sopron „tipikus krónikaíró város”.³

A közelmúltban még gyakran találkoztam azzal az egykori városházi kistisztviselővel, aki sokadik füzetét írta és rajzolta tele a körülötte történt eseményekkel; időnként megemlégtetik néhai Garád Róbert neve és több kötetnyi naplója is.⁴ Sokakról hallani, hogy családjuk történetét kutatják és állítják össze. Az aprónyomtatványok egykori szorgalmas gyűjtőjének, Thier Lászlónak anyaga ugyan nem kész krónikába, hanem kis füzetekbe és számos dobozba rendszerezve fogadja a kutatókat a Múzeum egyik szobájában.⁵ A Brucknerek sok éven át vezetett feljegyzéseinek eredetije ma is a családnál található.⁶ A

¹ Csak, amit nekem kellett megélnem: az 1950-es években a városi könyvtárból a soproni sajtótermékek zúzdába irányítása, a Színház 1970-es évekbeli felújításakor az iroda szó szerinti kiürítése, egyetlen iratrendező kivételével. Ezek a hivatalosak, de a „maszek” sem volt külön: Angyalfi Andor fotóművész iratanyaga, Monsberger Hermina kereskedő sok évtizeden át vezetett üzleti könyvei elégettettek. „Nehéz volt, mert vastag volt a papír” – közölte az utóbbi rokona. Félő, hogy Garád Róbert kötetei sem maradnak meg a soproni utókorra.

² A lehetségesnél is kevesebb. A selejtezés borzongató szó, de a korabeli tisztviselőknél is múlt egy, s más.

³ Csatkai Endre: megállapítása az Idősebb és ifjabb Petz Dániel krónikája 1778–1839. Sopron, 1940. c. kiadvány bevezetőjében.

⁴ Csapody István: Megemlékezés Garád Róbertről (1917–1987). SSz. 44 (1990), 279–280. o.

⁵ Csatkai Endre: Thier László (1898–1960). SSz. 14 (1960), 374–376. o.

⁶ Lásd Németh Ildikó: 1848 a Geiger-, a Michel- és a Bruckner-krónikában. SSz. 52 (1998), 383. o.

Levéltár őrizetében van Michel Jánosnak, a sekrestyés-tanítónak a kötete.⁷ Csornán vigyázzák Drinóczy Györgynek a városról és a megyéről szóló hatalmas művét,⁸ a Soproni Levéltárban fénymásolat van róla. Kovács József László említi, hogy „Több soproni krónikánk is csak a tudós Gamauf Teofil másolatában maradt fenn.”⁹ A lelkész saját kéziratos művének címe: *Chronik Oedenburgs vom Jahr 800–1606, ein Band in Folio.*¹⁰ A lehető teljesség kedvéért felsorolható Hannaweck rövid munkája,¹¹ s a harmadik Fiedler Krónika¹² is. Nemrég nyilatkozott, túl a kilencvenen, Norberta nővér, orsolyita apáca az újságírónak, hogy ha bírná még a keze, folytatná a 18. században Sopronba telepedett rend itteni történetének feljegyzéseit.¹³ Az első helyi katolikus egyháztörténeti írónak mondott Kaleschiák Péter anyakönyvből rótt krónikáját Bán János ismertette.¹⁴ Boronkai Pál említi egy Amtmann Krónikát.¹⁵ Kovács József László három krónikaféléről számol be a SSz. 1848-ra emlékező számában.¹⁶ Stb.

És akkor ott sorakoznak a nyomtatásban is megjelent esemény-leírások a könyvtárak polcain. Egybe szerkesztett kötetben Faut Márk és Klein Menyhért krónikája,¹⁷ a Csányi,¹⁸ a Ritter Krónika,¹⁹ Slachta Etelka várhatóan teljessé váló napló-kiadása, valamint a Soproni Szemle oldalain, vagy mellékleteiként közöltek, mint az idősebb és ifjabb Petz Dániel,²⁰ a két Payré,²¹ Fiedler Kis Krónikája,²² az előbb említett reformkori lelkes leány naplóköteteinek soproni vonatkozású része, a teljes eredeti megszerzőjének, Csatkai Endrének gondozásában.²³ Gruber József soproni tanító naplóiról Dávidházy István számol be.²⁴ Hanzmann Károly A korszak krónikája címen írt az 1900-tól 1949-ig terjedő fél

⁷ Tirnitz József: Michel János soproni krónikaíró. SSz. 26 (1972), 271–276. o. Később még idézem.

⁸ Böngészet Sopron Megye ismertetéhez Drinóczy György csornai kanonok által 1830–1847. Kézirat fénymásolatban, Sopron M. J. Város Levéltára. SL XI. 2.

⁹ Kovács József [László]: Soproni krónikáinkról. SSz. 11 (1957), 318–319. o. Sommás megállapítását igen alaposan kibővítette Juhászné Hajdu Helga Soproni vonatkozású német kéziratok az Országos Széchényi Könyvtárban címen két közleményben: SSz. 11 (1957), 188–199. o. és SSz. 12 (1958), 23–36. o.

¹⁰ Hamar Gyula: Gamauf feljegyzései Kis Jánosról. SSz. 5 (1941), 4. sz., 291. o.

¹¹ Hannaweck József városi dobos és szemtanú a hármastűzvészről. Sopron M. J. Város Levéltára. (Német.)

¹² Szabó Jenő: A harmadik Fiedler krónika. SSz. 34 (1980), 331–333. o. A szerző Fiedler Mihály gazdapolgár.

¹³ Soproni Közélet, 2007. decemberi szám, 20. o.

¹⁴ Bán János: Kaleschiák Péter (1616–1696). SSz. 6 (1942), 86–89. o.

¹⁵ SSz. 19 (1965), 340. o.

¹⁶ Kovács József László: A paraszt, a polgár és a pap (Kortársak feljegyzései 1848–49-ről Sopronban) SSz. 52 (1998), 374–381. o.

¹⁷ Die Chronik des Marx Faut und Melchior Klein / Faut Márk és Klein Menyhért krónikája 1526–1616. (Sajtó alá rendezte és fordította Kovács József László.) Sopron–Eisenstadt, 1995.

¹⁸ Hans Tschany's Ungarische Chronik (Sajtó alá rendezte Paúr Iván.) Pest, 1858.

¹⁹ Hans Georg Ritters Oedenburger Chronik. (Sajtó alá rendezte Paúr Iván.) Sopron, 1874.

²⁰ Idősebb és ifjabb Petz Dániel Krónikája 1776–1839. Jegyzetekkel ellátta Csatkai Endre dr. Sopron, 1940. Német nyelven.

²¹ Payr György és Mihály krónikája. (Sajtó alá rendezte Heimler Károly.) Sopron, 1942. Német nyelven.

²² Fiedler János Reichard [Rajnard] Kis Krónikája. (Sajtó alá rendezte Hamar Gyula.) Sopron, 1943. Német nyelven.

²³ Zadjeli Slachta Etelka soproni naplója 1838–1842. (Sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta Csatkai Endre.) Sopron, 1943. Megjelent akkor a SSz. 1943-beli mellékleteként, újabban pedig „...kacérkodni fogok vele.” Slachta Etelka soproni úrileány naplója közös címen adta közre Katona Csaba eddig az 1838–1840-re (Első kötet) és az 1840 március–decemberre (Második kötet) osztott, teljesnek induló anyagot.

²⁴ Dávidházy István: Gruber József soproni tanító (1828–1878) naplói. SSz. 14 (1960), 323–330. o.

évszázadról.²⁵ Németh Alajos Volksbundról, bombázásokról, temetőkről szóló beszámolójának Sopron könnyes-véres dátumai a címe.²⁶

Csatkai Endre 1926-ban harminc helybeli krónikáról tudott. Sajnos nem sorolta fel ezeket, csak azt a további kettőt, amelyek a kismartoni Wolf-múzeumban voltak. Egyiket Martini Frigyes másolta össze, a másikat a Balfi-kapun túlról Tschurl Pál molnár kezdte 1784-ben.²⁷ Bruckner említ egy Völker névhez kapcsolható munkát, amelyet kölcsönként a régmúlt leírásakor.²⁸ Erről töredékes adatokat találhatunk a Geiger Krónika margóra szorult, ceruzás feljegyzéseiben. A Storno-könyvtár egyik kötete is ide tartozik, sajnos összeállítójának megnevezése nélkül. Kérdés, hogy ez-e az, amelynek részleteit az Oedenburger Zeitung 1909-ben közölte, s Erdélyi Tibor Ponz Jánost vélte felfedezni szerzőjeként.²⁹ A Múzeum őrizetében van Fabricius András polgármester latin nyelvű, s fia által magyarított családi krónikája.³⁰ És ne hagyjuk ki Schuster Károly Feljegyzések Sopron múltjából (magyarított) címmel ellátott kötetét, amelyet az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára őriz.³¹

A felsorolt munkák jellemzője, hogy – kevés kivétellel – alig iskolázott helybeli iparosok a szerzői. Ennek ellenére nem csak színes, érdekes, fontos helytörténeti adatok rögzítői, véleményezői, hanem kitekintenek a városon túlra is, nem mellőzve az őket leginkább foglalkoztató szülőtermesztés és az időjárás alakulását sem.

Kérdés, hogy hogyan jutottak az anyaghoz? Nem valószínű, hogy amikor például inasként a mesterségük fogásait sajátították el, vagy a betűvetést tanulták, családi krónikákkal traktálták volna őket a mesterek. Ha megvolt bennük az érdeklődés, ezt csak felnőttként elégíthették ki. Hogy kiktől és hol?

Erre jó példa Fabricius András leírása apjáról, a gombkötő mesterről. Amíg jól ment dolga, vasárnapokon a kertjében ült össze barátaival, s „csekély pénzbe kártyázva mulatott”. Feleségét megtanította a mesterségére, dicsérték is az asszony ügyességét. Pedig őt otthon nap mint nap a házi munka és a gyerekek nevelése várta. Férjúrám viszont hét közben, boltzárás után „a Schlipper utcában lévő városi serházba eljárt, ahol egy külön szobában, több hason állapotú jó barátjaival pipázva beszélgetni szoktak.”³² Nos, egy sekrestyés, egy dobos, vagy más, kisebb városi feladattal megbízott férfiú ilyenkor tudott miről beszélni a „hasonszörűekkel”. Akár a Geigerékhez közeli Fekete Sas vendéglőben. Ilyenformán nyomtatványokhoz is hozzájuthattak. No meg valaki meg is mutathatott egy-egy régi kéziratos főlíánst. Ezeknek mint forrásoknak említett kölcsönzéséről a Bruckner krónikában olvashatunk.³³

A GEIGER CSALÁD

²⁵ Hanzmann Károly: Helyzetrajz és adalékok a Soproni Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyházközség 1900–1950. évi történetéhez. I. rész. A korszak krónikája. Sopron, 2000.

²⁶ Könyve, Hiller István bő kiegészítéseivel, először folytatásokban a Soproni Szemlében jelent meg: Hiller István–Németh Alajos: A háború és a felszabadulás krónikája (Sopron 1941–1945). SSz. 32 (1978), 97–128, 193–224, 289–320; 33 (1979), 1–32, 97–128, 193–208, 289–320. o.

²⁷ Csatkai Endre: Két ismeretlen soproni krónika a kismartoni Wolf-múzeumban. Sopronvármegye 1926. november 24. Tschurl krónikája 1670–1810, SL XV. 3. jelzettel a Soproni Levéltárban.

²⁸ Németh Ildikó említi a 6. lábjegyzetben idézett tanulmányában.

²⁹ SSz. 11 (1956), 187. és 283. o. Az Oedenburger Zeitung közlése 1909. május 5-én kezdődik.

³⁰ Hárs József: A Fabricius család soproni krónikájának magyar fordítása 1844-ből (bevezetéssel, jegyzetekkel és függelékkel). Pályamunka, 1986.

³¹ J. Hajdu Helga [SSz. 12 (1957), 196. o.] szerinti jelzete: Fol. Germ. 1124. 419. f. (ff 399–419). A zárójelben a kötet üres lapjai.

³² Fabricius András i. m.

³³ Németh Ildikó i. m.

SZABÓKBÓL KOSÁRFONÓK

A felsorolt krónikaírók legtöbbször már megjelent itt-ott valami életrajzféle, de Geigerről eddig – tudomásom szerint – Németh Ildikó később idézendő sorain és elszórt megjegyzéseken kívül sehol semmi. Ezt az űrt igyekszem most kitölteni.

A római katolikus Geiger Ádám és felesége, Magdolna Bécsben éltek. A férfi sokadmagával szabó volt a császárvárosban. Fiuk, Mihály valamiért nem akarta követni apja mesterségét, inkább kosárfonónak állt.³⁴ Talán vándorútján tévedt mifelénk. Első szállása, mint anyai sorstársáé, a Fekete Sas vendéglő lehetett. Domonkos Ottót idézem „A céhek a soproni »Fekete Sas« (Schwarzer Adler) vendéglőben biztosítottak szállást a legényeknek.” Sokféle céhről van, de kosárfonóról nincs említés a könyvben.³⁵ A Sas tér 6. sz. házon a vállalkozást sasmadarat ábrázoló modern műalkotás örökíti meg.³⁶

A vándorlegény feltehetően megismerkedvén a téren lakó Lauringer Ignác kosárfonóval, letelepedett Sopronban.³⁷ S hogy komolyan vette (és vették) foglalkozását, abból következtethető, hogy 1799. május 8-án befogadták a soproni polgárok közé. (1786 óta Sopronban tevékenykedő kosárkészítőkről kettőről tudok. Lauringer Ignácnak és Miskó Ernőnek sem háza, sem földje, adójuk együttvéve is csak 10 forint.³⁸) Céhükről nem esik szó.

Szülei már nem voltak életben. Mihály a polgáreskü idején még nőtlen volt, hiszen felesége, Mager (Magor) Teréz, aki 82 évesen, majd 1868. március 11-én hal meg, ebből kiszámítva, 1786 körül születhetett (tehát 1799-ben nagyjából 13 éves).³⁹

A házasságkötésről nincs adat. Feltehetően első gyermeküket, Mártont, 1807. augusztus 24-én keresztelték meg, s a Városléleki őrzött anyakönyvbe jegyezték be. Külvárosi lakosok voltak tehát. Akkori lakcímük nem ismeretes. A Lauringerek a Rózsa utca 19.-ben, majd később a Sas tér 3.-ban laktak, Miskó 1785-ben az Újteleki utca 20.-ban. Ha Geigerék nem valamelyik akkor működő kosárfonónál kaptak szállást, akkor valószínű, hogy a Szentlélek utca 9. volt az első soproni lakhelyük. Márton nemzetőr-közvitéztként ugyanis a Szentlélek utca 9.-ben íratott össze, mielőtt a Sas tér 8.-ba költözött.⁴⁰ (Anyját, Mager Terézt, már mint özvegyet ebből a Sas téri házból vitték a temetőbe.) (54. TÁBLA.)

Márton húgáról, Zsuzsannáról annyit tudunk, hogy 1809. augusztus 18-án keresztelték meg, s keresztszülei ugyanazok voltak, mint bátyjáé. Unger Márton városházi kancellista a Sas tér 7. sz. (akkor 325. számú) 50 négyszögöles házban 1830 utántól 1850 előttig tulajdonosként lakott feleségével, Rupprecht Zsuzsannával.⁴¹ Nem csak a keresztnévek

³⁴ Házi Jenő: Soproni polgárcsaládok 1535–1848. Bp. 1982. Geiger Mihály és Márton irányítószámai: 5404–5405.

³⁵ A Fekete Sas vendéglő eredeti cégére Domonkos Ottó: A magyarországi mesterlegények közép-európai kapcsolatai és szokásai a XV–XIX. században. Ipartörténeti könyvtár 1. Bp., 2002. c. könyvében a 22. kép, 109. o. (Az idézet a 79. o.-n.)

³⁶ Fényképét lásd SSz. 32 (1978), 183. o.

³⁷ 1798-ban mindenesetre Sas tér 3. Lásd Thirring Gusztáv Sopron városa a 18. században. Sopron, 1939. c. 341. o. Részleteket lásd később.

³⁸ Thirring Gusztáv: Sopron városa a 18. században. Sopron, 1939. c. könyvének 192–193. o.-án a velük együtt 43 mestert számláló, 278 forint 98 dénár adóval terhelt fa- és csontiparhoz sorolja őket.

³⁹ Halotti akv. A halotti anyakönyvekben évszámmal megadott életkor érthetően nem egészen pontos, ezért az erre hagyatkozó számítás csak becslés lehet.

⁴⁰ Ifj. Sarkady Sándor: A soproni nemzetőrség 1848-ban. Sopron, 1998. Geiger Márton nemzetőr-közvitész volt, a város II. kerületéből, az 58. sorszámon, az 1848. május 10-én befejezett összeírás szerint. 42 éves, kosárfonó, a Szentlélek u. 240. házszámon (most 9. szám). Hohnheiser Jakab a ház tulajdonosa.

⁴¹ Lásd Thirring Gusztáv: Sopron házai és háztulajdonosai 1734-től 1939-ig. Sopron, 1941. 129. o., a 6. házadóosztályban. Ezt Thirring a Sopron városa... c. könyvében részletezi. A legszegényebb házak a Szent Mihály-templom környékén voltak, a Sas tér kiemelten jó, az 1-es felé emelkedő, 17 klassziszú besorolásban.

megfelelései érdekesek. A hely is. Az asszonynak a környéken lakó rokonai nemkülönben (köztük az eredményes cukorgyáros,⁴² egyben virtsológi előnévvel megtisztelt sajtoskáli földbirtokos és a tisztviselő, nemzetőr, végül fényképész Rupprecht Mihály⁴³).

Geiger Márton bizonyára apja műhelyében inaskodott, aztán annak rendje és módja szerint „valcolni” ment idegen földre. Hazajöve még egy ideig segédként dolgozott, aztán mint mester 1835. február 4-én tette le a polgáresküt Sopronban. Felesége, Borbála, a jómódú, kiterjedt evangélikus Grimm családból származott, és becsült születési dátuma 1811.

Grim(m) Ádám, az öreg német evangélikus iskolai tanító, a 101. sz. házból (1810-ben, a mai Szent György u. 8.), 61 évesen, 1798. november 3-án halt meg (tehát 1737 körül született). Ugyancsak Ádám nevű fia viszont már 37 éves korában, 1811. november 18-án. Születési adatai: 1775. március 9. Johann Adam Grimm, apja Johann Adam Grimm, tanító a külvárosi evangélikus iskolában (egy következő születési bejegyzés szerint), anyja Mária Eleonóra Deumel. Keresztszülők: Torkos József (más helyen Prediger=lelkész), „wohlverdienter Herr Senior dieser Ev. Gemeinde” (ennek az evangélikus gyülekezetnek érdemes korelnöke), felesége Artner Katalin, továbbá Deccard János Vilmos orvosdoktor és neje Johanna Zsuzsanna. János Ádám polgári foglalkozása könyvkötőmester lesz. Tehát elképzelhető, hogy szépen rajzolt és festett. Barbara születése azonban sehol.

Az anyakönyvekben három olyan gyerek halála van bejegyezve, akiknek az apja Grim Ádám néven szerepel. A négy hónapos Johann Joseph 1776. szeptember 17-én, Joseph 1779. június 23-án és Johann Georg 1788. július 7-én. Az utóbbi kettőnél nincs bejegyezve az életkor. A 73. sz. házban lakott Jacob Leonhardt Grim, volt városi szakács, polgár. Meghalt: 1786. július 10., 57 évesen. Grim János volt bérlakó 1785. december 26-án halt meg. Hogy ezek milyen rokonságban voltak a tanítóval, azt nem tudni. Johann Adam Grimm takácmester, Ágfalváról bejőve, 1772-ben kötött házasságot Sopronban.

Thirringnél két helyen fordul elő tulajdonosként Grimm (két m-mel): a Kolostor u. 13.-ban (73. sz.) és az Orsolya tér 2–3. c.-ben (25. sz.). Az előbbi ház felében: Jakab Lénárt (48°) 1766-ban, 1776-ban, 1784-ben, özvegye pedig 1798-ban. Az utóbbiban résztulajdonosként a tanító (Ádám János) 1787-ben, özvegye 42°-n 1798-ban (ezen a hármassal telken épült fel a mai orsolyita templom és rendház). Az evangélikus anyakönyvben olvasható még két Grim halála: János, gew[ester] Inwohner 1785. dec. 26. és Jacob Leonhard 1786. júl. 12. Ez utóbbi lehet a Kolostor u. 13. felének tulajdonosa. Az előbbi viszont csak „volt bérlakó” valahol a városban.

Mivel Geigeréknek Ferenc névre keresztelt fia 1827 körül született, törvényesen legkésőbb 1826 körül kellett, hogy összeházasodjanak. Ez az esemény azonban nincs Sopronban anyakönyvezve. Így reverzális sem található.⁴⁴ Csak az biztos, hogy Ferenc katolikus az anyakönyvekben.

+++

⁴² Rupprecht János 1806–1847-ben az Újteleki u. 6. mögötti cukorgyár tulajdonosa mint zenekedvelő és mint a Preßburger Zeitung levelezője szerepel Bárdos Kornél: Sopron zenéje a 16–18. században. Bp., 1984 c. könyvének 360. o.-án. Lásd továbbá Csatkai Endre: A Virtsológi Rupprecht-kastély Sajtoskálón. A SSz. 5 (1941) 2. sz. a Sopronvármegyei várak, kastélyok és nemesi kúriák sorozatban. Rupprecht János 1839-ben kapta nemeségét. A cukorgyárat 1847-ben helyezte át Sajtoskálra. Egyik leszármazottjának köszönhető a soproni ev. templom híres orgonája. A család 2000 könyvvel ajándékozta meg a Líceum könyvtárát. Németh Sámuel: A soproni evangélikus líceum könyvtárának érdekességei. SSz. 2 (1938) 5–6. sz. A könyvtárát 1825-ben költöztették mai helyére, a Líceum nyugati udvari szárnyának földszintjére.

⁴³ A Sas térhez közeli Bécsi utca 2.-ben lakott. Életrajzát lásd Hárs József: A fényképezés története Sopron városában 1840 és 1957 között. Kézirat, 1984, SL.

⁴⁴ A katolikus papok oda hatottak, különösen 1791–1868 között, hogy katolikus apa gyermekei, nemre való tekintet nélkül, katolikusok legyenek. A meggyőzött apák erről írást adtak. Ez volt a reverzális. (1791. XXVI. t.–c.) Az 1827–1850 évekről készült katolikus születési anyakönyvekben számos olyan eset fordul elő, amikor az apa evangélikus, mégis katolikus lesz a gyermeke. Családunkban a 20. század elején is volt olyan református férj, aki alávetette magát ennek a hittérítő hagyománynak.

Geigerék a Fekete Sas vendéglő közelébe, alighanem már háztulajdonosként, 1850 után költöztek.⁴⁵ A ház 1850-ben még Regenbogen Károly nevében van. Kit takar ez a romantikus családnév? Miféle adásvételi szerződést köthetett a kosárfonóval?

Regenbogen Károly élelmiszerkereskedő, 53 éves, tud írni és olvasni, evangélikus és büntetlen előéletű. Azonban nem lehet állítani, hogy mindig és mindenben úgy viselkedett, ahogy azt törvény- és hatalomtisztelő iparosoktól, kereskedőktől a többség joggal elvárhatta volna. Kétszer is túl akart járni a hatóság eszén. (Legalábbis kettőről találtam iratot.) 1853 februárjában egy vásárló panaszt tett ellene, hogy a Várkerület 151. sz. alatti boltjában (Gewölbe), nem annyi sót mért neki, amennyit kért és azt is magasabb egységáron számolta el. Ez utóbbi kérdést – nyilván hosszabb szakszerű előadással – sikerült jegyzőkönyvileg tisztázni. Ugyanis más az egységenkénti ára a kősónak, bizonygatta, mint a „gemahlten fein Salz”-nak (őrölt finom sónak). Továbbá, hogy kevesebbet mért volna? Elnézést, többé nem teszi.

Ugyanennek az évnek őszén derült fény a másik turpisságára: rájöttek, hogy engedély nélkül töretett kertajtót a Balfi-kapunál, a városi vágóhíd felé. Azzal védekezett, hogy már hat év óta az övé az a ház és annakidején Schulz Pál polgármester szóban hozzájárult a kijárat létesítéséhez. Proszwimmer tanácsost azonban ezúttal nem lehetett „átverni”. Először is Schulz sohasem volt polgármester, másodszer is a kapu a szomszédok tanúbizonysága szerint mindössze másfél éve van meg, tessék visszaállítani a korábbi állapotot. Regenbogen úr behúzta a nyakát és engedelmeskedett.

+++

A fenti iratokból valószínűsíthető, hogy Geigerékkal az adásvétel nem sokkal 1850 után történt. Thirring Sopron házai... c. könyvében akkor még Regenbogen a tulajdonos, s amint látjuk, már 1853 ősze előtt a város vágóhídja felé fordult a figyelme. Nem valószínű, hogy egy időben két háza, meg egy boltja is lett volna. Ezzel a Schulzra-mutogatással elárulta, hogy kistípusú ügyeskedő lehetett.

A CSÁSZÁR ALÁZATOS HÍVE, MÉGIS NEMZETŐR

Csak nem vezette félre a Sas tér 8-cal kapcsolatos szerződéssel Geigert? Aki viszont nem látszik nagy üzletembernek. Erre a költői kérdésre nem tudunk válaszolni, mert az erre választ adható okmány nem maradt fenn. Azt viszont kiolvashatjuk a krónikából, hogy Geiger becsületes, a társadalom és az állam rendjét tudomásul vevő, sőt tisztelő állampolgár. Tehát nem minden hájjal megkent üzletember. Erre a legmarkánsabban azok a részek szolgálnak bizonyítékul, amelyek Ferenc császár alázatos híveként mutatják be.

Végző soron természetesen, hogy a kisváros minden régebbi látványosságáról igyekszik adatot gyűjteni, illetve az újabbról beszámolni. Azt viszont talán mégsem egy Sopronról szóló krónikából kell megismerniük az olvasóknak, hogy miféle emléket állítottak a császárnak Bécs városában. Saját szöveggel ugyan éppen csak, de többoldalas kinyomtatott magyarázat, hódoló vers és rajz melléklésével annál inkább. Császárhűségét bizonyító saját szövegek viszont már találhatók előbb

⁴⁵ Thirring Gusztáv: Sopron házai... 130. o. szerint 1850-ben a ház még a Regenbogen-házaspár nevében van. Ez a ház is a 6. házadóosztályba tartozott. Regenbogen foglalkozása Victualien-Händler (Viktualienhändler = Lebensmittelhändler, azaz élelmiszerkereskedő). Lakás, bolt és raktár kellett hozzá. Felesége, Zsuzsanna, 60 évesen, 1869. április 18-án halt meg, az evangélikus anyakönyv szerint a 660. sz. [Gráf-féle] házban. Ez Thirring szerint az Ötvös u. 11.

1804. okt. 4-én, abból az alkalomból, hogy Ferenc Ausztria császára lett, Te Deum és díszkivilágítás volt többek között Sopronban is (416. o.). A részletes leírás még a következő oldalra átnyúlóan: a Fő téren vörös és fehér boros hordókat csapoltak meg és „auch mehrere 1000 Wecken wurden unter die Leute ausgeworfen” (és több ezer cipót vetettek a nép közé).

1817-ben nagy ünnepség volt az evangélikusoknál Luther tételeinek 1517-beli augsburgi (ágostai) kihirdetésének évfordulóján. Ennek ellentételeként nem maradt el az 1818. július 3-ára, a császári pár Sopronba látogatására a Bécsi-kapunál felállított diadalív és megrendezett ceremónia részletes leírása (472. o.).

Ezeket még lehet általánosságban magyarázni előjel nélkül, hogy események voltak (igaz: Ferencet egyszer sem magyar királyként, csak császárként emlegetve), de mit kezdünk azzal, hogy, szinte közvetlenül az 1848-as párizsi, bécsi, majd pesti forradalmi események és azok lejegyzése előtt, arra a hatalmas bronz szoborcsoportra figyel föl, amely a Burg belső udvarára, a leleplezéstől kezdve „Franzensplatzra” került. Az 1846. június 16-i ünnepélyes aktus némiképp erőltetett indoka az volt, hogy a Napóleontól többször megalázott, s a német-római császári címről is lemondani kényszerült uralkodó 1814. június 16-án Párizsból a béke hírével érkezett haza székvárosába.

+ + +

Felvetődik a kérdés: elment a kosárfonó a helyszínre? A krónikába illesztett nyomtatott leírás szerint „strömten tausende von Menschen auf den innern Burgplatz [...] ab und zu um das Monument zu schauen und zu bewundern.” (Emberek ezrei hullámzottak fel és alá a belső várudvaron, hogy nézzék és csodálják az emlékművet.)

Ennek ellenére nem biztos, hogy ott lökdösődött a tömegben. (Ámbár lehetett prózai oka is bécsi tartózkodásának: rokon látogatás, vagy munkahely-keresés a fiának.) Mint ahogy az sem bizonyítható, hogy hozzájutott-e Sopronban a Sonntagsblätter c. bécsi hetilaphoz, amelynek június 21-én megjelent melléklete (Kunstblatt) részletes leírást ad a monumentumról.⁴⁶

Megköszönik az újságírók a szobrászművészeknek, hogy a leleplezéssel egy időben gondoskodott az egészet és részleteit bemutató rézmetszetekről. A szerkesztőségnek 15 fólió ábrát és 45 lapnyi szöveget (olasz, francia és német nyelven) adott át, ingyen, az ismertetés reményében. Ebből aztán már lehet „ponyvára” szálni sokszorosított anyagot, s árusítani, akár a távolabbi környéken is.

A Canovánál is tanult neves milánói szobrászművész, Pompeo Marchesi (Saltrio, 1783. 8. 7 – Milano, 1858. 2. 8) az emlékmű alkotója. Szülővárosában istenítették, dolgozott a milánói Dómon is, számos alkotása található a Galleria di Arte Moderna di Milano különtermében. A császárt már megörökítette Grazban (hogy kipuhatolja a fogadtatást magasabb körökben?), majd Goethe szobrát alkotta meg Frankfurtban. Visszatérve a legnagyobbhoz, a bécsi emlékhöz: az imperatori öltözékben, domborműves piederstálra helyezett főalak körül négy nagyobb szobor áll a nyolcszögű gránit alapon: a béke, a sors, az igazság és a vallás. És a talapzat elején a végrendeletből vett, a magyarázó által híresnek értékelt mondat: „Meine Liebe vermache ich meine Unterthanen” (Amorem meum populis meis).⁴⁷

A rézmetszet (Kupferstich) elkészítéséhez nem csak tudás és felszerelés, hanem bizonyos kedvezmények is kellettek. Képzelnék el a befejezés előtt álló csoportozat

⁴⁶ Sonntagsblätter. 5. évfolyam, 25. szám, 1846. június 21. Szerk. dr. Ludwig August Frankl. A cikkíró abban a kellemes helyzetben van, hogy a **távoli** olvasók számára is leírást adhat a műről. Egyébként diplomatikusan kitér a művészeti értékelés elől, mondván, hogy azt nem szabad elsietni. Mi viszont leszögezhetjük, hogy Marchesit nem igen érintette meg a Risorgimento előszele sem.

⁴⁷ „Szeretetemet hagyományozom alattvalóimnak.”

leképezőjét, mihez kezd, ha nincs módjában méricskélgni, órák hosszat szembe ülni az alkotással, ha az ő vállára koppint a rend őre, hogy tűnés innét, jóember, hanem neki teszük szabaddá a helyet! Ennélfogva sem a kosárfonó, sem a tolongó tömeg névtelen alakjai szóba sem jöhetnek!

+ + +

Geigerék vagy Prix boltjában⁴⁸ vagy más kereskedésben vásárolták, vagy még valószínűbben a soproni piacra helypénzt fizető árustól úgy, mint a császárt halottas ágyán megörökítő kezdetleges képecskét. Nem azért, mert a fenti művészibb, mint ez, hanem azért, mert éppen akkor volt kapható. Az indíték akárhogy is nézzük, a mélységes alattvalói tisztelet.

Jellemző a társadalom alsó rétegeiben elhelyezkedő iparosra, hogy még akkor is, amikor 48 márciusának hazai eseményeit örökíti meg, nem hagyja elmondatlanul, hogy a pozsonyi híreket Sopronba hozó gróf Széchényi⁴⁹ János igen leereszkedő volt, sőt testvérnek nevezett mindenkit. Ezzel szemben krónikaíró társából, Michel Jánosból – legalábbis eleinte – nem éppen császárhűsége szól, mikor lelkesen dicséri Kossuthot.⁵⁰ A küzdelem a mindennapi megélhetésért amúgy sem engedi meg a fellegekben járást, a tartós és parttalan rajongást. (Annál nagyobb szó, ha jelentkezésükért mégis dicsérhetjük Geigerrel együtt a többi meglelt férfit, mint nemzetörököt.)

A negyvenes évek vége és az ötvenesek első fele volt Geiger Mártonnak mint kosár- és kocsikasfonónak⁵¹ a „virágkora”. Nem csak azért, mert nádból virágvázákat állított ki az 1847 augusztusában rendezett nagy iparműkiállításon, de a házvétel, valamint fiának, Ferencnek, 1854 szeptemberében – nyilván költséges – mesterré avatása is erre mutat.

TÁRGYILAGOSSÁG ÉS A ZSIDÓK

A krónika sokszáz oldalán keresztül folydogáló eseménysorban nagyítóval is alig találunk valamit, aminek a zsidókhöz köze lenne. Letelepedésüket a városokban a korábbi viszontagságok után 1840-ben országos rendelkezés tette lehetővé. Geiger ezt a tényt éppen csak közli. Igaz, rögvést hozzáfűzi, hogy máris nyolc család költözött be. Ehhez képest furcsa, hogy bár az 1848. év feszültségekkel terhes nyarának két – zsidókkal kapcsolatos – színházi előadásáról egy árva szót sem ejt, viszont mindkettő színlapját besorolja a kötet végére.

Az 1848. július 2-ára szóló színlapon olvasható a következő: „Das bemooste Haupt oder der lange Israel. Schauspiel in vier Aufzügen von Roderich Benedix.” Jótékony célú előadás a színházban, a Verein der Kunstfreunden (A Művészetbarátok Egyesülete) rendezésében és játékaival, a Haza javára.⁵² A műkedvelők darabválasztása pikánsnak mondható. Már csak a darab alcíme „Der lange Israel” (a hosszú Izrael) miatt is.

Roderich Benedix (1811–1873), a német tenor, színműíró és librettista termékeny szerző, ezt az első és mindjárt nagy sikert aratott komédiáját 1841-ben adták elő a Rajna-parti Weselben, a nagy iparvidék északnyugati szélén. Címe magyarul: Az ősdíák. Nem tudjuk,

⁴⁸ Lásd a 129. lábjegyzetben.

⁴⁹ Írásmódja Geigernél két é-vel

⁵⁰ Idézi Csatkai Endre: Sopron 1848–9-ben. Sopron, 1948. Máté Ernő könyvnyomdájában.

⁵¹ Foglalkozásának ez a teljes megjelölése egyedül az 1847. évi iparműkiállítás kinyomtatott jegyzékében olvasható.

⁵² Csatkai Endre A soproni színesztet története 1841–1950. Sopron, 1960. c. munkájának 13. oldalán található: „Következett németül a Bemohosodott fej előadása a tavasz folyamán.” Az idézetet megelőző mondat azt sugallja, hogy ez az előadás a Győrbe átrándult társulat helyett a soproni ifjúság produkciója lenne. Sem a darabról, sem az egyesületről utána sincs semmi, ami megvilágítaná soproni feltűnését. (41. TÁBLA.)

milyen felhangokkal játszották. Ha az időnként lázongó utcára, vagy a zsidók letelepedését gátolni igyekvő városvezetőkre sandítva választották ki, akkor bizony nem értelmezhetjük pozitívnak.

Nem kevésbé érdekes mellékletként egy másik színlap, 1848. július 23-áról. Kottaun Lipót színházigazgató rendezésében és vezényletével, Soirée címen kétrészes előadást hirdettek meg. A tiszta bevételt a nemzeti gárda fegyvervásárlására fordítják. Első rész: Die Synagoge. Gutzkow itt még sohasem játszott tragédiájának negyedik felvonása. Rabbik és nép szerepelnek benne. A második részben operarészletek hangzanak fel Mozart Varázsfuvolájából, Weber Bűvös vadászából, Flotow Mártájából stb. Egy Saphir-vers is a műsoron, amely félnyelckor kezdődik.⁵³ Gutzkow erősen baloldali és vallásellenes nézetei miatt többször került összeütközésbe a cenzúrával, egyáltalán az államhatalommal, alkalomadtán a letartóztatást és az álnéven bujkálást sem kerülhette el. (Újságkiadóként munkatársa volt Engels is.) 1845-ben betiltották a műveit Ausztriában. Geiger császárhűsége mindkét darabnak már a színlapjával szemben is tiltakozhatott.

Az akkori soproni eseményekhez a zsidók elleni tüntetések is sajnálatosan hozzátartoztak. Pollákot idézem: „Az 1848-iki mozgalmas napokat arra használják a soproni polgárok, hogy egy kis zenebonát csináljanak és a zsidókat a városból való kitiltással fenyegezzék meg. A zsidók panaszt emelnek a kormánynál, a mire a városhoz szigorú miniszteri parancs érkezik, hogy a zsidókat ne merjék a városból kizavarni.”⁵⁴ Erről csak volt valami véleménye a kosárfonónak! S az kifejezésre juthatott volna legkésőbb a színlapok besorolásában vagy kiselejtezésében. Viszont kérdés, hogy ezeket egyáltalán Geiger Márton választotta-e ki megőrzésre! Nem biztos.

A ládafiában sárguló, esetlegesen összeszedett lapokat a letisztázott krónikához lehet, hogy már Geiger Márton halála után fűzték-ragasztották a helyükre. A könyv végén levők között találunk egy olyant, amelyet az 1870-ben elhunyt kosárfonó aligha láthatott: az 1872. évi Honvéd-naptárt népszerűsítő szórólapra gondolok. (A jeligémnek választott aláírás nagy biztonsággal tulajdonítható Geiger Ferencnek.) Aki ezeket odatette, másként vélekedett a világról, mint a császárhűségbe merevedett kisiparos.

Vagy nem is vélekedésről van szó, csak a megmaradt anyag mérlegelés nélküli besorolásáról? És ha ez igaz, akkor a színlapok családhoz kerülésének sem világnézet, műveltség, színházat kedvelő magatartás a fő mozgatója (persze az is), hanem az az egyszerű tény, hogy a városi színlaposztó, akit Ehrlinger lerajzolt,⁵⁵ a Geiger névre hallgatott...⁵⁶

GEIGER FERENC, AZ UTÓD

Az 1827 körül született Ferenc felcseperedésének éveiben néhányad magával szerepel a városi rajziskola mellé szervezett Normal Schule névsorában. Tizenévesen a 3. osztály

⁵³ Az Ariel Alkosta, helyesen: Uriel Acosta című tragédiát 1846-ban írta Karl Ferdinand Gutzkow német író, újságíró, drámaíró (Berlin 1811–Sachsenhausen 1878). Kottaun Lipót színházigazgató „az előadásból befolyt össz.eg felét a nemzetörség felfegyverzésére ajánlja fel.” – írja ifj. Sarkady Sándor, de az előadás címét nem adja meg. SSz. 52 (1998), 412. o. A darabot megemlíti Csatkai is A soproni színház története 1841–1848. c. 14. oldalán.

⁵⁴ Pollák Miksa: A zsidók története Sopronban a legrégebbi időktől a mai napig. Bp., 1896. Az idézet a 235. o.-ról. A szerző lábjegyzetben utal a tanács mentegetődzésére a SL XXVI. 3715-ben.

⁵⁵ A rajz – dr. Pokorny Róbert városi tisztiorvos ajándékképpen – a Városi Múzeumba került.

⁵⁶ Berecz Dezső: A soproni magyar színjátszás kialakulása. SSz. 13 (1957), 292. o. 1860-beli adatot közöl: a színlap alján német szöveg a színlap előfizetését hirdeti s azt, hogy a bérleti díjat, 30 krajcárt Geiger színlaposztó veszi át nyugta ellenében. Aláírás: „Ergebenster Leopold Kottaun Theater-Direktor.”

tanulója az 1838–1839-es tanévben.⁵⁷ Életének további állomásairól mesterré fogadását kérő folyamodványában olvashatunk.⁵⁸

A kosárfonás mesterségét (tizennégy évesen kezdve) négy éven át, 1841-től 1845. június elsejéig apjánál tanulta, aki akkor felszabadította. Az ifjú legény a törvényileg előírt hat inaséből ötöt apjánál töltött, majd a folyamodványban hivatkozott vándorkönyv tanúsága szerint 1850. május 13-tól 1852. április 10-ig Bécsben szolgált tovább. Maradt volna még, de lábfájása miatt haza kellett jönnie. 1852. április 13-tól 1854. szeptember 4-ig ismét apjánál dolgozott. Ezen a napon feltehetően valaki a rokonságból a krónika különben nem csúnya írásképehez mértén valóban gyönyörű írással szabványformába öntötte a Tanácshoz intézett kérelmét, hogy adják meg neki a mesteri címet. „Franz Geiger”, olvashatjuk saját kezű aláírását a beadvány alján.⁵⁹ A tanácsi hozzájárulás átvételét igazoló értesítvényen, 1854. október 10-én, viszont az apjái („Martin Geiger”) látható. A szöveg: „Für die Korbmacher Innung übernommen.” (A kosárfonó céh számára átvéve.⁶⁰)

+++

Geiger Márton ezek szerint jogosult volt a kosárfonók nevében hivatalos írást átvenni. Egy évvel korábban Wimmer Jánossal együtt írtak alá egy panaszt.⁶¹ Erről a következő fejezetben lesz szó. Itt most csak annyit, hogy a kis létszámú kosárfonó céh a továbbiakban az esztergályosokkal együtt szerepelt. 1867. június 3-án az esztergályosok és a kosárfonók élén mint Innungsvorstand (céhelöljáró) azonban Gebhardt András neve áll a céhek és ipartársulatok listáján.⁶² Geiger Márton, fia mesterré avatása után négy évvel, már végső akaratának megfogalmazásán gondolkodott.

A végrendeletet Geiger „etwas Kränklichen Leib, aber ganz gesunden Sinnen” (valamennyire betegeskedve, de teljesen tiszta öntudattal) írta meg 1858. december 1-jén. Egy forintot hagy egy Invaliden Fondra, egyet pedig egy Kranken Anstalt-ra. A Tanács pontosítja: 1 forint 5 kr-t a helybeli hazafiui segélyegyleti alapítvány, ugyanannyit a helybeli betegápolda-ház⁶³ kap. Az iratba⁶⁴ Geiger Márton végrendeletének kivonatát másolták be a kerületi bíróságon, s a tanácsban határozatot hoztak arról, hogy a hagyományozott összeget a fent megadott két intézménynek utalványozzák. 2 pengőforintról volt szó. Ehhez még valahonnan hozzájött a 10 krajcár.

Felesége Geiger Mártonné Grimm Borbála 1862. november 24-én hunyt el, de temetését csak 29-én tartották meg. 51 éves volt. Az evangélikus anyakönyv bejegyzése a halál okáról: Erschöpfung (kimerültség). Érthető. Ha tudomásul vesszük a ház kisebb és felnőtt lakóinak akkori egészségi állapotát – a kenyérkereset megpróbáltatásain kívül⁶⁵ –, a betegek ápolása is az asszonyokra szakadt.

⁵⁷ A Sopron Városi Nemzeti Iskola iratanyagában. SL VIII. 146. Classification den Studierend in Curs 1838/9. Normal Schule. A további névsorok a különböző iparágak tanoncainak nevét nagy létszámban tartalmazzák. Az iskoláról Dr. Verbényi (Veszélka) László: A soproni rajziskola története. Negyedik közlemény: SSz. 3 (1939), 3. szám.

⁵⁸ SL XXVI. 4283.

⁵⁹ SL XXVI. 4283. A kosárfonók az akta szerint az esztergályosokhoz csapódtak. Ott kellett, hogy legyen az újdonsült mester beavatása.

⁶⁰ Ekkoriban legalábbis az Innung éppúgy céht jelent, mint a szokottabb Zunft.

⁶¹ SL X. 1399.

⁶² SL X. 1674. iratban az 1825. sz, 1867-beli tanácsi határozatban. Ez a céhekhez küldendő hatósági biztosok iránti jelentés és a céhek felosztása az ellenőrző tanácsosok között.

⁶³ Sajnos közelebbi cím nélkül. Így is valószínű, hogy nem a Pokorny-féle magánápolda, hanem a mai Kőfaragó téri lakótelep keleti része helyén volt Zita-otthon.

⁶⁴ SL XXV. 16978.

⁶⁵ Nincs nyoma annak, hogy bármiféle szállítóeszközük lett volna.

+++

Geiger Ferenc 1855. január 25-én (28 évesen) a szülői házból kötött házasságot az 1829. november 18-án katolikusnak keresztelt Báró Erzsébettel, Báró Péter bérlakónak és Teréz nevű feleségének gyermekével.⁶⁶ A szűkös ház zsúfoltsága hamarosan tovább nőtt. Már október 12-én világra jött a kis Márton, azonban a következő év március 3-án görcsben meghalt.

A második, Ignác Ferenc, 1857. január 16-tól 1859. szeptember 26-ig bírta életerővel. Akkor a paralysis nervosa scarlatina végzett vele. Keresztszülei Weiss Ignác „offiz,” (Offizial = tisztviselő) és Veronika. Valószínűleg, Vanischra torzultan, a házassági tanúk is.

A harmadik gyerek végül is lány volt, annak ellenére, hogy az anyakönyvet vezető pap Jozefin helyett Josephust írt be. (Később javították, de a levéltári másolatban máig ez áll.⁶⁷) A bejegyzés 1860. július 7-én történt a Városlébánián. Keresztszülők bizonyára az előbbieket. (Bár a vezetéknev Vanischra torzult.)

Jozefin kapcsolata a krónikával kétféleképpen is elképzelhető: apja felügyeletével ő másolhatta le a kötetben itt-ott található cédulákra a különféle feliratokat, talán még ragasztgatott is, illetve gondosan és sokáig egyedül őrizte a kötetet. Arra azonban nem volt késztetése, hogy folytassa. Ennek a szellemi elszánásnak a hiányát jelzi az is, hogy társadalmilag sem vitte sokra. Mint a család utolsó élő tagja húzódott meg a Halász utcai Pokorny-féle magánkórházban, s házi cselédként végezte életét 1919. augusztus 31-én, szervi szívbaj következtében.

(Ne felejtsük ki: Jozefin után volt még egy görcsben meghalt csecsemő a sorban. Terézia 1865. augusztus 2-án született, de csupán hat hetet élt meg.)

Az 1873. évre összeállított adófükönyvben 1908. számon mint adózó a családból csak Geiger Ferenc szerepel. Községi adója 15 forint 3 és 1/5-öd krajcár. Ebből 4 forint 50-et szeptember 19-én, a többit december 20-án fizette be. (A házban lakik Weninger Konrád mézárossegéd is, de adó nincs rá kivétel.⁶⁸)

+++

A család történetét most már sem házasságokkal, sem születésekkel nem folytathatjuk.

Geiger Márton 1870. február 21-én – két évvel anyja halála után – fejezte be életét. Két nappal később temették el a Szent Mihály-templom mögé, amit ma régi temetőnek neveznek. Az alig több, mint negyvennyolc éves Geiger Ferencné Báró Erzsébettel tífusz végzett 1878. június 30-án.⁶⁹ Férjét 53 évesen, 1880. április 2-án vitte el a Geigeréknél nem ismeretlen gümőkór.⁷⁰

Ferencék utolsó gyermeke fiú volt. Rövid élete ellenére túlélte nagyszüleit, szüleit és három testvérét. Ferenc Xavér világra jöttének napja 1868. február 8. Egy hónappal huszadik születésnapja után pedig, már 1888. március 8-án, gümőkórban hunyt el mint nőtlen üveges segéd. Lakcíme Halász utca 1.⁷¹

Egyedül maradt volna a házban Jozefin?

⁶⁶ Külvárosi katolikus házassági anyakönyv 1827–1865. 1855. január 25-én, a 7. ssz. Tanúk: I. Vanisch és neje.

⁶⁷ Sőt az 1886-ban kiadott Gassen- und Häuser-Schema der königlichen Freistadt Oedenburg c. kiadványban is a földszintes, cserépfedés ház tulajdonosaiként „Geiger Franz’ Kinder Franz u. Josef” áll.

⁶⁸ SL 755. sz. Communal-Steuer-Haupt-Buch 1873. Érdekes, hogy a 2. sz. házban lakik egy Berka Márton nevű kosárfonómester. 1 fjt 1 kr hátralékkal, 1 fjt 50 kr új adóval, amiből nov. 18-án 1 fjt 51 kr-t ró le.

⁶⁹ A Sas tér 8-ból temették a „régii” temetőbe.

⁷⁰ A család tagjaira vonatkozó születési, házassági és halálozási adatok a megfelelő anyakönyvekből.

⁷¹ A Halász u. 1. sz. valószínűleg elírás és 2. értendő alatta. Ez ugyanis azonos a Dorffmaister utca 4.-gyel, amely dr. Pokorny Róbert orvos (1869–1961) háza, egyben magánkórháza és Geiger Jozefin utolsó lakhelye. A később tárgyalandó Báró Mátyásnak is köze van hozzá.

Van egy irat a tanácsi mutató 1882. évben iktatottjai között, amelyben a bejegyzés szerint „Báró Mátyás Sas tér 8. sz. házában egy ajtó kitörésre engedélyt kér.” Az irat azonban nincs meg a levéltárban.⁷² Sőt. Maga a Protocollum (a tanácsülésekről készült jegyzőkönyvek kötete) is hiányzik.

Thirring Sopron házai... c. könyvben Báró Mátyás nem szerepel a Geiger-ház tulajdonosaként. Jozefin viszont 1901-ben csatornát javíttat a házban mint tulajdonos. (Sajnos ez az irat sincs meg.) A most már tágasnak látszó kis épület még 1910-ben is egyedül Jozefiné.⁷³ A Báró családról, jelesül Mátyásról lesz még szó.

A FOGLALKOZÁS

A KOSÁRFONÁS

Hosszú száras növényekből és vékony, könnyen hajlítható faágakból ősidők óta készítettek a ház körül szükséges mindenféle eszközt, sövénykerítést, sőt sövény- vagy paticsfalú házat is. A hántolt vesszőt felhasználó német kosárfonó kisipar termékeinek mondják a fedeles kenyérkosarat, a mintás fonású karkosarat, a ruháskast és virágtartót, fonott kerti bútort. Jól ismert használati eszköz a puttony. A bajor–osztrák jövevényszót az onnan jöttek buttennek mondták. A háton hordott edényt, hátikosarat „hántolt fűz-, mogyoró- vagy hársfahasítványból fonták, négyzetrendszeres technikával”.⁷⁴ Az irodalom a vesszőfonás anyagaként különben leggyakrabban fűz- és mogyoróvesszőt, ritkábban nyírfavesszőt említ.

A falvak szegényebb népe a téli hónapokban foglalkozott a gyékény, sás és fűzfavesszők feldolgozásával. Szakajtókat, tyúkborítót, gyékénykötelet stb. készített részben saját szükségletre, részben piacra is. Az ilyen foglalatosságot űző, ügyes kezű szegényparasztot magyar nyelvterületen parasztspecialistának nevezték. A hántolatlan, hajas vagy zöld vesszővel dolgozó háziiparosokat kaskötőnek hívták, míg a hántolt vesszőt használó kisiparost kosárfonónak. Sopronban és a Fertő környékén lakó szőlősgazdák és halászok jelenthették árujuk felvevő piacát.

Ha munkájuk döntő része ilyenformán árutermeléssé lett, kialakult a háziipar. Már nemcsak télen, hanem az év nagyobbik hányadában. A mennyiség is megnőtt. Hogy aztán a minőség a városi emberek számára is elfogadhatóvá vált-e, ez már más kérdés. Itt lépnek be a németföldről erre vándorolt szakemberek – kaskötők és kosárfonók –, akiknek mestersége évek gyakorlatával, tanulásával vált kenyérkereső foglalkozássá. Letelepedésük után szükségük volt műhelyre, raktárra, bizonyos felszerelésekre. Tevékenységük a családtagok bevonását is megkívánta.

Földrajzilag sem volt mindegy, hogy hol találtak maguknak megfelelő helyet. A rendezetlenül folyó Ikva és a Rák-patak ártere, nedves rétjei kedvező élőhelyei voltak a fűzfaféléknek. A 18. század közepén megalkotott növényhatározó, a Flora Semproniensis szerint a Hátsó-kapunál a várárokban csigolyafűz tenyészett.⁷⁵ A Balfi-kapu környékén a feketenyár (*Populus nigra*), a Bécsi-kapu magas vízállású rétjein a nád, a patak partján a fehér

⁷² A XXIV. 8327 a. jelzeten nem találták, s hiába van a tanácsülések jegyzőkönyvére utaló 1722. száma, ennek az 1882-es évnek a jegyzőkönyve sincs a helyén. Bízunk benne, hogy csak lappang valahol...

⁷³ Thirring Sopron házai... c. könyve szerint 1885-ben Geiger Ferenc gyermekeié [vagyis Jozefiné és Ferenc Xavéré] a ház, 1898-ban és 1910-ben egyedül Jozefiné. A következő „keresztmetszet” 1920-ról készült, ott tulajdonosként már Grichitsch Samunak a nevét olvashatjuk.

⁷⁴ Magyar Néprajz III. Anyagi kultúra 2. Kézművesség. (Internetről.)

⁷⁵ *Salix purpurea*. A kéziratos növényhatározót ismertette Csapody István: Loew és Deccard. „Flora Semproniensis”-e címen a SSz. 15 (1961), 26–37. oldalán.

(szomorú) fűz (*Salix alba*) is található volt, mint ahogy a Papréten a nád. Fűz pedig végig a patakok mentén.

Pethe Ferenc a 19. század első éveiben figyelte meg, hogy a Sopron–Kőszeg közötti postaúton és a Sopron–Kópháza közötti úton szép és kosárfonásra igen alkalmas fűzfák díszlettek. „A sárga vesszős fűzfa (*Salix vitellina* – Die gelbe Bandweide) – írja – sok szivos, finom hosszú gajjat szokott nevelni, mely mindenféle kosaras munkához igen alkalmas és szép. A gajjazást legkönnyebben szenvedí.”⁷⁶

A Nagyszoda környékén tenyésző füzesek emlékét – néhány fán kívül – máig őrzi a Fűzfa sor elnevezés. (Jóval messzebb, a várostól délre, az erdőkben a Füzes-árok, a Füzesárok forrás és a Fűzfa-forrás ugyancsak.⁷⁷)

A munka alapja a vesszőszedés. Ennek a gyűjtögetésként meghatározható tevékenységnek leginkább augusztusban és ősszel volt az ideje, de görbékésükkel vágták a fűzvesszőt máskor is, ha megért. A késő ősszel és télen felhalmozott vesszőket nagy üstökben kb. két óra hosszat főzték, míg a hajuk le nem hasadt. A főzéssel a vessző színe téglavörössé változott, de használták festésre a nyírfa és égerfa kérgének levét is.

A hántolás, főzés, festés inkább a nők feladata volt, utánuk következtek a férfiak a vesszőfonással és kaskötéssel. Karórendszerre font készítmények voltak a varsák, másféle halászati eszközök, méhkasok, galambkosarak, egyéb kosarak, amelyeket az asszonyok 20–30 kilónyi teherrel megrakva, a fejükön egyensúlyoztak. És persze a már említett, szélteben-hosszában használt puttonyok.⁷⁸ A nagyobbakról, mint a terménytárolók, vagy a szekér- és kocsiderék kibélelésére már a középkortól szolgáló kasokról nem is beszélve. 52. TÁBLA.

A SOPRONI KOSÁRFONÓK KÜZDELME A MEGÉLHETÉSÉRT

A kosárfonás előzményei Sopronban igen szórványosak.

A kosárfonók magas tökélyre vitt tevékenységének elismertetése (hiszen a mesterré válásnak mesterremek volt a bizonyítéka) első pillanattól kezdve együtt járt az úgynevezett kontárokkal szembeni harccal. Lenck Márton⁷⁹ 1651-ben kapta meg Sopronban a letelepedési engedélyt, s 1658-ban tette le a polgáreskü, de már akkor tiltakozik az ellen, hogy egy meg nem nevezett szítás kosarakat ad el a városban.⁸⁰ Thirring egy Miskó Ernő nevű kosárfonóról is tud. Az Újteleki u. 20.-ban lakik 1794-ben.⁸¹ A 7125. és a 7126. irányítószámom egyaránt **Lauringer Ignác** áll, felmenőjük szintén Ignác és katolikus kosárfonó. Lakásuk Thirringnél Rózsa u. 19. 1784-ben, Sas tér 3. 1798-ban. A 11570. irányítószámú Wimmer János Tullnból származó katolikus kosárfonó, 1835. május 20-án lesz polgár. Céhükről nem esik szó Winkler Elemér: A soproni céhek története c. könyvében sem.

Később csak romlott a helyzet. Két kosárfonó – Geiger Márton és Wimmer János – 1853-ban beadványt intézett a Tanácshoz.⁸² Ennek bevezetőjében emlékeztetnek arra, hogy

⁷⁶ Hiller István: Soproni és megyei vonatkozások Pethe Ferenc gazdasági könyveiben. SSz. 23 (1969), 352–356. o. Az idézet az ismertett és 1805-ben megjelent könyv 578. oldaláról.

⁷⁷ Lásd Firbás Oszkár: A soproni hegyvidék forrásai. SSz. 13 (1959), 332., 341. o.

⁷⁸ Angyalfi Andor felvételén kettő is látszik. Hárs József: Fertőrákos. Bp., 2001., 105. o. A 115. o.-n pedig egy kosár a fejen. Továbbá Fertőboz krónikája 1887–1946 Német nyelven lejegyezte Krißanitsch József... (Hárs József összeállítása 2001. Benne Krizanits Ferenc rajzai halászeszközökről.)

⁷⁹ Lásd Házi i. m. 7288. sz.

⁸⁰ Lásd Házi i. m. 2. köt. 628. o.

⁸¹ Házi szerint kosárfonó a 5404—5 (G. Mihály és Márton), 7125—6, 7288 és 11570. sz. alatt fordul elő a polgárok között.

⁸² SL X. 1399.

1830-ban a város vezetősége jóindulattal kezelte kérelmüket, s leállította néhány helyi lakos illetéktelen belekontárkodását kosár- és fonatkészítési mesterségükbe.

Akkor a Tanács valóban nagyon komolyan vette a mesterek panaszát, még vizsgálatot is tartottak. Megállapították, hogy Zach Kristóf polgári szabómester⁸³ néma fia ugyan idegenben tanulta ki a mesterséget, de most Sopronban tevékenykedik, a Klein-Warischdorfi (Borisfalva) születésű Schreiber Mátyás⁸⁴ mentségül arra hivatkozott, hogy hiszen Sopronban nősült. (Az nem elég?) Harmadikként egy olvashatatlanul jellemzett Korn József kontárkodott. A parancsolat szerint csak akkor működhetnek tovább, ha megszerzik a polgárjogot.⁸⁵

Ezzel, legalábbis egy időre, megszabadultak azoktól, akik az amúgy is pusztán szűkös keresetet biztosító munkálkodásuk hasznát korlátozták. A város tilalmának azonban mindenképpen csak időlegesen volt foganatja. Mások léptek a helyükre. Geiger és sorstársai egy darabig még túrték ezeknek az illetékteleneknek a beáramlását, aztán kipakoltak.

„Mindazonáltal azóta újra és újra feltűnnek új egyedek – írják panaszukban⁸⁶ –, akik minket a tanult szakmánkban, amelyért a fizetendő adót és hozzájárulást lerójuk, megrövidítenek és tőlünk a mindennapi kenyerünket, amelyet magunknak és családjainknak csakis ezzel az ipari tevékenységgel szolgáljuk meg, mintegy az orrunk elöl elvonni („von der Nase weg zu ziehen”) szándékoznak.”

Arra vannak kényszerítve, hogy néven nevezzék a kontárokat. Az egyik a Halász és a Gazda utca⁸⁷ között felkapaszkodó Templom közben⁸⁸ lakó Stubenvoll Mihály⁸⁹, a másik bizonyos Kroyher⁹⁰ a Szent Mihály utcából, akinek a keresztnévét sem tudják. Ezek nemcsak a közönséges kocsifonatokat készítik el, hanem bármilyen járműre való finomabb alkatrészt is, nem kevés kárt okozva a fenti mestereknek. Hanem ez még nem minden. Panaszukat kiterjesztik valamennyi helybeli szatócsra is, „akik a városban szélében-hosszában boltjaikban a kosárfonó-munkák minden fajtáját árusítják, amelyeket idegenből, a jó ég tudja, honnan („weiß Gott! woher”) hoznak be”. Itt is kiemelik egy nevet, Jakoby Vilmos esztergályosmesterét, akinek a boltja a Tanács szeme előtt van.⁹¹ (Ha elfogadjuk Thirring közlését, akkor felesége az egyik tanácsos rokona.)⁹²

Végül ismételtlen kéri az illetéktelen fusizók eltiltását a kosárfonástól és a termékek árusításától, az elkobzás és az ahhoz mért egyéb büntetés mellett. Panaszukat azzal indokolják, hogy a kosár és a fonadék készítésének munkája és a termék eladása az egyedüli megélhetési forrásuk. A kontárok végül ezt teszik tönkre. És akkor nem lesz ebben a

⁸³ Házinál József keresztnévvel van polgári szabó (polgáreskü 1832-ben) Apja is szabó, de Mátyás. 966. o.

⁸⁴ Házinál ebben a korban ilyen vezetéknevű polgár nincs. Thirringnél egy Schreiber Ferenc tulajdonolja az 56 n. öles Végfordulat 3. sz. házat 1820-ban.

⁸⁵ Tjvk. 1600., 1830. április 15-én..

⁸⁶ SL X. 1399. Fordításban.

⁸⁷ Régi neve Wieden

⁸⁸ Ma Hegy utca.

⁸⁹ Házi i. m. 10776. isz. 1835-ben lesz polgár. Apja is Mihály. Mind „földműves”. Thirringnél a Hegy u.-ban nincs tulajdona.

⁹⁰ Régi, kiterjedt család, még báró is akad közöttük. Házi i. m. 286–289. o., ahol családja is van. Thirring Sopron házai...-ban a névsorból kimaradt, de egy Kroyer Jakab a Szent Mihály u. 16-ból 22 n.öl házrész és 5 n.öl ketrész tulajdonosa 1840-ben és 1850-ben.

⁹¹ Egy másik irat szerint a Tanácstól 1855. február 7-én kapott engedély alapján norimbergi áruval is kereskedett. SL XXV. 9694. Erről az árufajtáról lásd SSz. 16 (1962), 176–177. o. Nürnberg környékéről került csecsebecséről van szó, amelyeket többek között esztergályosok is farigcsáltak. Boltjának pontos elnevezése: Nürnberger- und Galanteriehandlung. Thirring Sopron házai... szerint a Várkerület 81. sz. alatt volt egy 5 négyszögöles építménye 15 négyszögöl bástyakerttel 1850-ben, amin később Földboros János bádogsmesterrel osztozott. Házi i. m. egy Jacobi Frigyes Imréről tud (6889 isz.), aki rövidáru-kereskedőként 1860-ban lesz polgár.

⁹² Thirring Sopron házai ... szerint a Várkerület 72. sz. nagy ház és kert tulajdonosa Jacobiné (előbb Zobelné) Proszwimmer Rozina 1850-ben. Proszwimmer Lajos (András?) városi tanácsnok volt ebben az időben.

szakmában, aki adót fizessen. A fekete munka kifehéritése már akkor is cél volt, ha egyelőre csak a törvénytisztelő iparosok számára.

Hogy honnan hoztak árukat ezek az „illetéktelenek”? Az 1847. évi iparműkiállítás jegyzékében a 277. sorszámom található egy mester a Kismarton melletti Szarvkőről (Hornstein), aki méhkasokat és kosarakat tett ki közszemlére.⁹³ Geigerék panaszairól nem találtam további iratokat.

+++

Később sem találkozhatunk bőséggel kosárfonókkal a városban. Mesterremeke kapcsán azonban meg kell említenünk Grieszler Károly nevét. 1929-ben a Festetics-majorban tartott fenn műhelyt.⁹⁴ Az 53. TÁBLÁN megcsodálható városunk jelképének, a tűztoronynak „nádból font mintája”. A „kosárfonó műhely előtt állott nem is olyan régen” – írja Csipkés Kálmán A Soproni Múzeum közleményei sorozatában, 1939-ben⁹⁵ –, amikor számba veszi a közintézmény legújabb szerzeményeit. Az alkotás korára vonatkozóan csak annyit mondhatunk, hogy az átjáró már leszűkített,⁹⁶ de még nincs meg a Hikisch-féle keretezés, rajta a szoborcsoportozattal. Évszámokkal: 1900 utáni, de 1928 előtti. A múzeumi feljegyzésből: a Festetics-major előtt állt, a leltárba vevő szerint. Jelenleg felújítás alatt, a néprajzi részleg asztalosműhelyében található.

A „GEIGER KRÓNKA”

KEZDJÜK AZ ELEJÉN

Életrajzi adatok további, nem sok reménnyel kecsegtető keresése helyett most már vegyük kézbe magát a kötetet. A kiindulás az lehet, amit Németh Ildikó 1998-ban a következőképpen fogalmazott meg: „A város történetét kezdetektől végigkísérő krónika 1848. december 27-ével ér véget. Hogy pontosan mikor íródott, arról nincs közelebbi információnk. Mindenesetre a krónika külalakja és kivitelezése arra enged következtetni, hogy évekkel később [vagyis Németh Ildikót értelmelve: 1848 után] készülhetett, folyamatos munkával, nem pedig időszakos bejegyzésekkel.

Az előre vonalazott, számozott oldalakon a bekezdések kezdőbetűi, a dátumok és nevek piros tintával vannak kiemelve [megjegyzem: sok fontosnak ítélt rész is], ami gondos munkára utal. A krónikaíró korához érkeve számos illusztráció díszíti a kötetet, metszetek, szabadkézi rajzok, plakátok, felhívásszövegek vannak beragasztva az oldalak közé. Ezen mellékletek közül jó néhány felhívás és hirdetmény csak így, a krónikába kötve maradt meg, pontosan dokumentálva az abban leírtakat.

A krónika nyelve szintén német, a három krónikaíró [Bruckner és Michel a másik kettő] közül talán ő a leghiggadtabb hangú. 676 számozott oldalt tartalmaz, mérete 22 x 26,7 x 7,5 cm.”⁹⁷

+++

⁹³ A Jegyzék a Krónika 636. lapjához ragasztva, a tájékoztatóval együtt.

⁹⁴ Dunántúli cím- és lakjegyzék 1929–30. Győr, é. n. A 810. o.-n a kosárfonók között, de Giesler Jánosként, a Festetics-majorban.

⁹⁵ Csipkés Kálmán: Régi soproni cégérek. SSz. 3 (1939), 4. sz.

⁹⁶ Storno Miksa A soproni Várostorony alaki változásai. SSz. 11 (1957), 107. o.

⁹⁷ Németh Ildikó i. m., 382–390. o.

Lapozzunk bele a legalább egyszer újrakötött krónikába.⁹⁸ Mindjárt két szennycímlappal találkozunk. Ezek összetapadtak, ezért nem vettem észre korábban Lauringer bejegyzését (más sem).⁹⁹ Pedig az itt olvasható szövegből következik, hogy dr. Lauringer Ernő a Krónikát intézményének, a Városi Múzeumnak vette meg, nem a Levéltárnak, ahol az ma van.

Szintén talányos a folytatás. Címlapból is kettő található. Az első: „CHRONIK / oder / Merkwürdige Begebenheiten / älterer und neuerer Zeiten, die / sich in der königlichen Freistadt / Oedenburg / (utólag beírt sor: und ihren Umgebungen ereignet haben) / von Jahr 794 bis Anno 1848.” Magyarul: KRÓNIKA vagy régebbi és újabb idők figyelemre méltó eseményei, amelyek a szabad királyi városban, Sopronban (és környékén történtek) a 794. évtől 1848. évig. A 794 alatt elmosódott ceruzás bejegyzés: „40. i. sz.”, vagyis a mi időszámításunk szerinti negyventől.

A második címlap: „Die / CHRONIK / von / Oedenburg / von Jahr / Anno 794 bis 1848.” (A következő sorba utólag beírva: „gesammelt von Martin Geiger.”) Magyarul: A Krónika Sopronról a 794. évtől 1848-ig. (Összegyűjtötte Geiger Márton.)

Miért van két címlap? Eredetileg talán tervbe vett(ek) egy, a környéknek szánt következő kötetet a városé után? Annak élén egy harmadik címlappal? De aztán kiderült, hogy a krónika szövege bőven tartalmaz eseményeket a város környékéről is? Viszont csak a második címlapon olvasható a krónika összegyűjtőjének a neve.

Fiedler János Rajnárd öntudatosan vállalja még azt is, hogy szemüveg nélkül írta igen alapos és tárgyilagos krónikáját, Michel János sem kertel: már a címben közli, hogy ő szedte össze több hiteles helyről az anyagát, Bruckner kamaszkorában készül arra, hogy megírja családjá és városa történetét stb. Egyikőjük sem húzódik a névtelenségbe. A kosárfonóra mindössze ez a csonka mondat vonatkozik: „gesammelt von Martin Geiger”. Az íráskép és a helye maga a személytelenség. Látni való, hogy utólag került oda, a második címlapra. Sajnos megválaszolatlan a kérdés, hogy mennyivel később? És kinek a kezével? Leltározók szoktak így megkülönböztetni kéziratokat egymástól.

+++

A folytatásból kiderül, hogy a 794 a Róma alapításától számított évek száma, s Claudius császárra vonatkozik, aki Geiger forrása szerint akkor szervezte meg Pannonia provinciát.

A következő, még számozatlan oldalon a város címerének rajza és leírása található. A ceruzával bekeretezett szövegtükrön belülre – a végül is szükséges soroknak megfelelő számú vízszintes vonal került. A szövegtükör felső részén van Sopron nagy címere, de pluszként kétoldalt a korona felé hajló babérággal.

A szöveg fordítása: Sopron város címere. A város címere egy tömör fal három toronnyal és egy kapuval, ezek felett két csillag. A megkoronázott sisakon áll a császári sas, mellén az F. E. betűkkel. – Alatta az üresen maradt részre ütötték a Múzeum kisebb pecsétjét.

Az első számozott oldal címe: „Entstehung der Stadt Ehrburg-Oedeburg jetzt Oedenburg.” A kicirkalmazott betűs szavak között a „der Stadt” és a „jetzt” utólagos beírásként tűnik szemünkbe.

⁹⁸ Az 1. szennycímlap szerint: „Újrakötve Schwarz Károlynál 5 P-ért 1941. V. 9.”

⁹⁹ Ennek a szövege: „Vétel 1917. november 11. Baro Mátyástól Halász-utca 2. 60 koronáért Lauringer főőr” És a Múzeum nagy pecsétje. Hogy miként került a Levéltárba? A múzeumi lajstromok elvesztek 1945-ben, a levéltári gyarapodási naplóban nincs benn, viszont a SSz. 12 (1957) több írásának lábjegyzetében már mint levéltári tárgy szerepel (jelzet nélkül). Időrendben Perkovátz Bódog–Kubinszky Mihály, Berecz Dezső és Csatkai Endre a szerzők, sőt Csatkai 1948-ban is még Múzeumban levőnek mondja. Állítólag valamilyen kiállításról került a Levéltárba.

A szöveg a római kor néhány soros összefoglalója. A császárok neve fölé, meglehetősen tompa ceruzával, a mi időszámításunk szerinti uralkodási éveiket írta fel valaki (valószínűleg Csatkai Endre¹⁰⁰). Claudius 41–54, Hadrianus 117–138, végül Valentinus uralkodása 364–375. Ez utóbbi császár azonban nem Valentinus, hanem helyesen Valentinianus volt. Az pedig szintén téves, hogy Sempronius valamikor a Hadrianustól Valentinianusig terjedő időben élt volna. Különbösen sem Sempronius városunk alapítója, mint ahogy ezt a krónika írása előtt és még jó darabig utána is szelvében-hosszában hitték. Lásd például a Sempronia Kerékpáregylet nevét a 20. század elején. (Pannonia két részre osztása különben Traianus uralkodása alatt, 106-ban történt.)

Tovább haladva a város történetében, Sopron keletkezéséről a nagyfogú lány mondájára kerül sor.¹⁰¹ Geiger(ék) forrása szerint Nagy Károly (768—814) idejében Sopront Ehrburgnak hívták. IV. László 1277-ben a pallosjogot (Schwertrecht) adta a városnak stb.

+++

A korai események további felsorolása véleményem szerint nem vinne közelebb a bevezetőben megfogalmazott kérdéseink megoldásához. A krónika első jó harmada ugyanis egy feltételezhetően kölcsönkapott kéziratos forrás különösebb meggondolás nélküli másolata. Ennek megfejtése a ráfordítandó időhöz képest nem sok eredményre vezetne. Hiszen alapos a gyanú, hogy a felhasznált forrásnak már volt egy korábbi forrása stb. Ez a tanulmányozás pedig sem arra nem adna választ, hogy a Geiger Krónika anyagának gyűjtője mikor kezdte a munkát, sem arra, hogy a letisztázó mikor látott neki. Inkább fordítsunk gondot az írásképre.

ÚGY, AHOGY MICHEL JÁNOSÉK?

Tirnitz József *Michel János soproni krónikáiról* címmel tárgyalja a Szent Mihály-templom sekrestyésének és a plébániai iskola tanítójának életét, és részletesen elemzi művét.¹⁰² Megállapítja, hogy két kéz műve. Michelé, nagyobb részben azonban Anna nevű lányáé. Szerencsésen megmaradt Annának egy folyamodványa, így össze lehetett vetni a két írást egymással. Geigerék esetében ilyen bizonyosság nem áll rendelkezésünkre. Viszont használható a mi esetünkben is az, hogy Michelék 1842 márciusának végéig már „az 533. oldalig jutottak”. Ez az első 18-cal együtt 551 oldal kb. három hónap alatt, vagyis naponta átlag 6,1 oldal. Egy oldal átlag 15 sor, illetve 1300 karakter, ez soronként 87 karakter.¹⁰³

¹⁰⁰ A 477. oldal alján a Cs. E.-vel kezdődő hosszabb hasonló ceruzás megjegyzésből következtetve. (Lásd a római sírkövel kapcsolatban.)

¹⁰¹ Mollay Károly: A három középkori városháza. SSz. 31 (1977), 245. o.-n, a 26. lábjegyzetben hivatkozik a mondára, mint amely a város legrégebbi házával, a mai városháza helyén állt 1. sz.-val kapcsolatos. A monda eredetijét a domonkos kolostor könyvtárában találta meg egy 1784 utáni krónikában az 1940-es években. A krónika ma lappang valahol. Ír a mondáról Mollay már a Scarbantia, Oedenburg, Sopron c. 1944-ben megjelent könyvében is. A fenti lábjegyzetben még megjegyzi, hogy a Diem-féle kalauz első kiadása 1886-ban hozza, irodalmi feldolgozása: Pap bácsi [Mohl Adolf]: Nyugat-magyarországi mondák és mondafélék. Győr, 1926, 11–20. o. – A Geiger Krónika összegyűjtője ezt a „lappangó” krónikát használhatta, vagy ez a „lappangó” krónika a Völker Krónika?

¹⁰² Tirnitz József: Michel János soproni krónikáiról (Adalék a soproni katolikus alsó fokú oktatás történetéhez) SSz. 26 (1972), 271–276. o. A krónika XV/3. jelzeten, a Soproni Levéltár őrizetében van. Címe: Sammlungen von merkwürdigen Ereignissen, in-und um Oedenburgs Gegenden vom Jahr 1526. Zusammen getragen von mehreren glaubwürdigen alten Schriften und Büchern durch mich, Johann Michel, der Zeit Meszner in der St. Michaels Stadtpfarrkirchen in Oedenburg. Anfangen Anno 1842. und fortgesetzt. A krónika 1–18-ig és 1–977-ig számozott és írott oldalt tartalmaz.

¹⁰³ A Michel krónika 464–468. oldalából kiszámolva.

Átlagos írással számolva az írástempó percenként 100 betű a közökkel együtt, vagyis nagyon körülbelül egy oldalnak – ha nincs közben kérdés – csak a szorosán vett leírása negyed óra. A napi adag teljesítésére ilyenformán legkevesebb másfél óra volt szükséges.¹⁰⁴

Michel Jánosnak mint tanítónak a foglalkozása, lányának a háztartás nyilván csak esti írásra hagyott időt. Gyertyafény mellett. Folyamatos írásra azonban csak a krónika első fele volt alkalmas, amikor egy-egy részlet bemásolása nem kívánt rövidebb-hosszabb keresgélést a forrásokban. Így is feltételezhető néhány lélegzétvételnyi szünet, akár az esetleges diktálásban is. Később a nem írásra szánt idő, rendszeres napi munka esetén, már jószerivel kiszámíthatatlan. Lehet például, hogy el kellett menni valakihez bemásolandó anyagért. (És ezt-azt át is kellett élni, hogy meg lehessen örökíteni az eseményt.) Ez annyit tesz, hogy a krónika második részére akár 14 évet is számíthatunk. Ebből az írás fizikailag 462 oldal x negyed óra = 115,5 óra. A korábbi napi másfél órás munkát feltételezve ez 77 napot jelent. Megoszlásának kiszámítása már feleslegesnek látszik. Elég annyi, amennyit Tirnitz József megad az első lábjegyzet végén.

A Michel krónika címében benne találtatik, hogy először anyaggyűjtés folyt, aztán következett a leírás. Tirnitz azt is kiszámolta, hogy 1808-ig egy esztendőre átlag 1,6 oldal jut. 1842-ig, a krónika írásának kezdetéig 7,1 oldal, 1857. november 25-ig, Michel haláláig pedig 19,2.

Ugyanez a statisztika Geigerék vonatkozásában amennyivel érdekesebb számunkra, annyival nehezebb is.

+++

Az írás szakaszolására nincs sok támpontunk. A fent tárgyalt bevezetőt követő további számozott oldalak mindenesetre elválnak az eddig tárgyaltaktól azzal, hogy a piros szín szinte teljesen lilába hajló, napszíta állapotot mutat. Élénk piros a 292. oldaltól kezdve úgy, hogy a 284. oldaltól – átmenetként – a halvány lila betűs szavakat átírta a szöveg tisztázója, mire eljutott a most már végig élénk piros színnel kiemelt szavakig, szövegekig.

Ez a krónika két része közötti nagyobb szünetet tételez fel. A kopott toll hegyesre cserélésére egy helyet találtam: az 1808. évi hármás tűzvész tárgyalása előtt a 421. oldalon még meglehetősen vastagon fogott a fekete tintába mártott eszköz, sőt még a tragédia első 11 sorában is, aztán új bekezdés kezdődött, új tollal. Ez már csak mérsékelten kopik a leírás végéig, a 427. oldalig, majd marad körülbelül ezen a vastagságon a krónika végéig. A piros toll végig nagyjából ugyanaz a mérsékelten használt állapotú írószerszám. Még egy észrevétel: a tárgyalandó év elején, az évszámot megelőző „Anno” (fekete tintával és aláhúzva) végig utólagos beírás, latin betűkkel. Különösen ott vehető észre, ahol már félig kiszorul a margóra.

A szöveg – véleményem szerint – csak egyetlenegy helyen tűnik olyannak, hogy a leírás az eseménnyel egy időben történt. Ez a földrengés 1837-ben (562. oldal). „Eben jetzt”, „Éppen most” kezdi a beszámolót. A toll azonban arról árulkodik, hogy az előtte álló korábbi és az utána következő későbbi leírások mint tisztázatok akár ugyanazokban a percekben történhettek. Ez a hely tehát éppen azt bizonyítja, hogy a krónika eseménysora a maga összegyűjtött anyagában elválk a krónika letisztázásától időben is, anyaggyűjtőt és lemásolót illetően is.

Tovább lapozva pedig arra találunk talányos és kevésbé talányos nyomokat, hogy miként születik a szemünk előtt maga a mű. Az evangélikus Líceum udvarán látható római sírkövek szövegbeli bemutatása az 1822. év végével zárul (477. o.). Rögtonn utána, szünet

¹⁰⁴ Az írások sebességére lásd Frits Cohen–Daniel Wander: Munkahelyi grafológia. Magyar Könyvklub, 1997., a „gót”, illetve fraktúr írásmódra lásd Karl Gladt: Deutsche Schriftfibel. [Kiskaté.] Anleitung zur Lektüre der Kurrentschrift des 17.–20. Jahrhunderts. Graz, 1976.

nélkül, már az 1823. évi események tárgyalása következik (478. o. első sortól). Ebben két csavar van: az egyik, hogy a sírkövek közül hiányzik a Terentius családé, de ott van az oldal margójára ragasztva a jelzett sírkő későbbi (1841 utáni) szöveges rajza; a másik csavar: a sírkövekről a krónikába írt eseménysor Csatkai Endre ceruzás megállapítása szerint egy általa megnevezett könyvből való szószerinti másolat. A könyv azonban 1841-ben jelent meg Münchenben.¹⁰⁵

Ki gyűjtötte össze az anyagot? És mitől kezdve, meddig? És egyáltalán: mikor kötötték könyv formájába a részben napsütötte lapokat? Az egész vállalkozás talán akkor kezdődött, amikor a katolikus kosárfonó a Fekete Sasban, vagy máshol talán találkozott Michel Jánossal, a krónikairásról még csak beszélgető sekrestyével, s kedvet kapott erre a tevékenységre. Becsvágyát táplálhatta a család, a rokonság is.

Az első szakasz a talán Micheltől, talán Völkertől vagy mástól kölcsönkapott krónika fontosabb adatainak lemásolása volt. Ez úgy, ahogy később Michelnél, alighanem csupán néhány hónapig tartott. Oldalszámban az első 292. oldalig, benne még a kuruc kor is, a hosszabb latin szövegekkel.

A nagyobb szünet Geiger Ferenc születésének és felcseperedésének időszaka lehetett (tehát 1827-től akár a harmincas évekig). Az írás a 676. oldal végére odavetett Finis szóval örökre abbamaradt, mikor 1862-ben Grimm Borbála meghalt. Geiger Ferenc és bátortalan kísérletei az anyag gyűjtésére és lejegyzésére talán azon buktak el, hogy feleségének, Bárány Erzsébetnek a másolásra, a kenyérkereset rá háruló nyúgei és a gyerekekkel való vesződség miatt, sem ideje, sem kedve nem volt. Geiger Ferencnek pedig nem nagyon állt a keze a betűvetésre (erre bizonyíték a később berakott cédulákon a másolatok magyarázata, s a hivatalos iraton lévő aláírása). Ki másolta le azokat a külön cédulákon fennmaradt feliratokat? Talán Jozefin? (Mindenesetre női karakterű íráskép.) Jozefin süldő lányként kb. 1876-tól és legfeljebb apjának 1880-ban bekövetkezett haláláig volt rábírható ilyesmire. (Nézd, anyád milyen szépen írt, már te is le tudod másolni a nagybetűket!) Technikailag? Cédulával és tollal-kalamárral a helyszínen? Mindketten kimentek és egymást segítettek? Vagy ennek a ma látható végső formának is volt előzménye (palatábla, palavessző)?

ÁTTEKINTÉS: ÉVRŐL-ÉVRE. (MÁRTON DIKTÁL, BORBÁLA ÍR?)

A 18. századdal már tartalmilag is érdemes foglalkozni. Minden közlésre nem hívhatom fel a figyelmet, csak válogatást adhatok, s bemutatom, hogy milyen színes, érdekesség szempontjából, az eseményeknek ez a gyűjteménye. Ahol lehet, utalok a krónika felhasználóira, illetve a krónika szavahihetőségét bizonyító hivatalos közleményekre.

1701

177. o. A Szentháromság-oszlop elkészült¹⁰⁶

177. o. Dobner Nándor polgármester hársfákat ültetett a Várkerület belső oldalán és a domonkosok előtti tónál.¹⁰⁷

1705/1706

247–250. o. A kurucok megostromolják Sopront. Vak Bottyán két latin levelének betű szerinti közlése. A szín a német szövegéhez képest szürkébb, a betűk latin betűk, más íráskép, mint a többi és gondos, lassú munkára valló.

¹⁰⁵ Siegmund von Hárossy: Denkwürdigkeiten der k. F. Stadt Oedenburg. München, 1841., 17/18. o.

¹⁰⁶ Lásd a feliratot Csatkai–Dercsényi i. m., 200. o., de ott a V-k helyett valamilyen okból U-kkal.

¹⁰⁷ Szabó Jenő i. m., 2. o.

1706. március 12.

280. o. Érdekes magyarázat a Pihenőkereszt létesítéséről: a tüzelőért szekerekkel az erdőre induló polgárokat 1706. március 12-én lesből kurucok támadták meg, s többüket lekaszabolták. Az ő emlékükre emelték volna a keresztet. (A 280. o. tévesen 180-nak írva.)¹⁰⁸

1713

336. o.-hoz cédula berakva: felirat a városházán 1713-ból. 45. TÁBLA.

1739

A 384/5. oldalak közé tett cédula 1739-ről. 46. TÁBLA.

1764

A 384/5. oldalak közé tett cédula 1764-ről, a Szent János kápolnáról 47. TÁBLA.

É. n.

A 384/5. oldalak közé tett cédula az Előkapu feliratáról. 48. TÁBLA.

1768

A 387. o.-hoz külön kézírásos lap a Voss-árvaház 1768-beli alapításáról.¹⁰⁹

1773

392. o.-hoz tett cédula a városházi óráról. 45. TÁBLA.

1782–1783

A 392. o.-hoz tett cédula: a Szentlélek-templom feliratai 49. TÁBLA.

1787. május 5., 6., 7.

395. o. Akkor olyan magas volt az ár, hogy a Szélmalom, Rózsa utcában és a Kovácsszeren a patak felőli lakások szobái víz alá kerültek.¹¹⁰

1791

402–403. o. Kép a milícia egyenruhás tagjáról. 32. TÁBLA.

1800

411. o. 1800-ban települt ide a nemesi felkelés főhadiszállása.¹¹¹

1802

414-415. o.: Anno 1802. Auch unser Spitalbach war so groß, daß das Wasser in denen am Bach stehenden Häusern nicht nur in den Kellern, sondern auch in die Zimmer hinein lief. Besonders hat der Bach beim und in Färbergaßel eine unglaubliche Höhe erreicht, aus diesen

¹⁰⁸ Az 1530. évi adójegyzékben már szerepel a neve. Lásd Mollay Károly: Az 1530. évi soproni adójegyzék. SSz. 47 (1993), 30. o. Mohl Adolf: Das „Rastkreuz“ in Oedenburg. Volk und Heimat 43 (1988) 2. sz. 7–8. o.

¹⁰⁹ Történetét lásd Póda Endre: A soproni kath. „parochia” és a „Soproni kath. Hitközség” története. Sopron, 1892. Az írás idegen kéztől.

¹¹⁰ Idézi Boronkai Pál: Árvizek Sopronban, SSz. 19 (1965), 340. o. Korábbi árvizeket más krónikákból is idéz Boronkai Payrtól az 1627-est, Csányitól az 1693-ast, Amtmann [számomra ismeretlen] krónikájából az 1745-öst, Petztől az 1795-öst és az 1813-ast, ifj. Petztől az 1833-ast.

¹¹¹ Csatkai Endre: Mikor Sopron főhadiszállás volt (Korképek a napóleoni háborúk idejéből). Sopronvármegye 1923. szeptember 1, Tanácsi jegyzőkönyv 1800. okt. 14., 1938. sz. ügyirat. Idézi Bárdos Kornél: Sopron zenéje a 16–18. században. Bp., 1984., 349. o. A krónikában Lauringer kieg.: „im okt.”

Ursach ist die vorher geweste gewölbte steinerne Brücke, beim Steinthor, welches Haus noch heut zu Tage den Namen führte, und die durch ihre Niedrichkeit sehr zum steigen brachte, abgebrochen, und am Färbergaßel dafür eine erhöhte hölzerne gemacht worden.¹¹² (A mi Ikvánk is olyan nagyra duzzadt, hogy a víz nemcsak azon házak pincéibe folyt, amelyek a patak mellett állnak, hanem a szobákba is bezúdult. A patak különösen a Festőkőznél és benne ért el hihetetlen magasságot. Ezért a Steintornál azt a volt boltozatos köhidat, amelynek még manapság is ez volt a neve, és amely építmény alacsonysága miatt áradást okozott, lerontották és a helyébe megmagasított fahidat emeltek.)

1804. október 4.

416–417. o. 1804. okt. 4-én abból az alkalomból, hogy Ferenc Ausztria császára lett, Te Deum és díszkivilágítás volt. Két hordó vörös és fehér bor és több ezer fehér cipó a népnek. Az ünnepségekről Bárdos Kornél Sopron zenéje a 16–18. században. Bp., 1984 c. művében a 355. oldalon a Preßburger Zeitung, az Ofner und Pester Zeitung, a Magyar Kurir tudósításai és Fiedler krónikája alapján számol be. Bort és cipót azonban nem említ.

1808. július 19., 22., 24.

421–427. o. A hármas tűzvész részletes leírása, részben a Preßburger Zeitung tudósításának, részben más források lemásolásával.¹¹³

1809

428-tól a francia megszállás.¹¹⁴

A 443. o.-n arra bizonyoság, hogy a tisztázó – a mondat jelentésére kevésbé figyelve – a meglévő piszkozatról másolta a szöveget. A 8. sorban a zu után pirossal Wient írt volna Paris helyett, mert a két sorral lejjebbi zu Wien-re tévedt a tekintete. A javítás: a 8. sor Wienjét egyszerűen jó vastagon átírta Paris-zsá.

428. o.-hoz: a Nro. 1., 2., 3., 4., 5., 6. egyenruhás rajz. 20., 22., 18., 323., 16., 34. TÁBLÁK.

1813

454–455. o. Morenich Gáspár 1813. máj. 19. 75 évesen meghalt. Polgármester volt 1808–1812. Lásd (Hárs József): Tűzvész a franciák árnyékában.

457. o.: Das beständige Regnen in diesen Jahr (1813), wovon man im Durchschnitt auf jeden zweiten Tag einen Regen rechnen darf, hat viele Uberschwemmungen und Schaden angerichtet. (Ebben az évben az állandó esőzés, amellyel átlagban minden második nap esővel lehetett számolni, sok áradást és kárt okozott.)

1814

460-461. o. Napóleon legyőzését ünnepelte Sopron is 1814. márc. 31-én. Kivilágítás, festmények, versek, a népnek pedig vörös és fehér borok és 3000 cipó. Lásd Bárdos Kornél i. m. 360–361. o. A Geiger krónikán kívül idézi a Michel és a Fiedler krónikát, a Preßburger Zeitungot és az SL IV. 1988. sz. hivatalos iratot is.

464. o. 1814. július 16-ra megjósolták a Világ végét. „besonders da die Barometer diesen Tag auf eine besondere höhe stiegen” – jegyzi meg borzongva, de gúnyosan.

¹¹² A krónika említi, hogy többek között a Duna is áradt Bécsnél. Boronkai i. m. nem szól róla.

¹¹³ Hárs József: A Sopronban kétszáz éve pusztított hármas tűzvész. SSz. 62 (2008), 30–46. o.. Bővebben: (Hárs József): Tűzvész a franciák árnyékában. Pályamunka 2007.

¹¹⁴ Krisch András: Sopron a francia megszállás alatt 1809-ben. SSz. 56 (2002), 91–112. o. A Geiger krónikából csak Egy gazdapogár polgárori egyenruhában címmel az egyik ábrázolást közli. Vö. 16. TÁBLA.

464. o. Egy bécsi cipész a vásárról Győrbe igyekezvén a kópházi hídon szembe találkozott másokkal. Nem adott helyet nekik, mire összeverekedtek. A cipész leszúrt egy szilsárkányi parasztot. Ha Bécsben ítékeztek volna felette, halál várt volna rá, így hosszas tárgyalás után 10 évi börtönre ítélték.

1817

467. o. 1817-ben „Es war ein Elend anzusehen, wann hungrige Kindern zu ihren Eltern um Brod riefen, und die ihnen keines geben konnten.” A városházán osztottak gabonát májusban olcsón a szegényeknek az aratásig.

469–474. o. 1817-ben nagy ünnepség az evangélikusoknál. A reformáció 300 éves jubileuma. Részletes leírás.¹¹⁵ Bárdos Kornél Geigert nem idézi, de Fiedlert és Schustert igen. És bőséggel a konvent jegyzőkönyveit. Vallási és társadalmi állásra való tekintet nélkül összefogtak a város zenészei és Mozart egyik kantatáját adták elő.

1818

472. o., 1818. júl. 3., díszkapu a Bécsi kapunál a császári párnak.

1819

473. o. Gottlieb Graf egy körtefa alá állt és belecsapott a villám 1819. jún. 19. „bei die Schwabenberg Weingarten”.¹¹⁶

473. o. Üstökös 1819. július 5-én este 9-kor az északkeleti égbolton.

1822

477. o. A római sírkőnek az oldalánál kisebb méretre készült rajza a 477. o. szélső margójára van ragasztva. Ennek a rajznak a hátlapja üres. A sírkövekről csak ezen a 477. oldalon találunk szöveget. (Lásd a 10. TÁBLÁT.) Ennek a lapnak a másik, 478-cal számozott oldalán 1823-mal folytatódik a krónika.¹¹⁷

1824

478/9. o. Július 15. Egy villámról, amely a Pejacsevich-kaszinó előtti fahídba csapott bele.

491. o.: a parasztek Spatzenköpfe-gyűjtéséről. Vö. a kínaiak verébfej-gyűjtésével. Lásd még Horváth Zoltán: A jobbágyvilág alkonya Sopron megyében. Bp., 1976., 289. o. Verébfejek beszolgáltatása, (Előírás 1831 májusából.) Móricz Zsigmond Rózsa Sándor a lovát ugratja c. regényében szól a Szeged környéki adóformáról: tízezer esedékes adóforinthez ugyanannyi varjúfejet, illetve 50 000 verébfejet is be kell szolgáltatni. De honnan vegyenek annyit?

1826

496. o. 1826-ban a Feuerwache megszervezése. Összeírás és szolgálati szabályzat az augusztusi tanácsi rendelkezés végrehajtásaként házról-házra, kivétel nélkül.¹¹⁸

496. o. A tulajdonképpen 1824. október 18-án Bécsben megalakult biztosító 1826-ban kezdett terjeszkedni más vidékekre is.

497. o. 1826. június 18-án nagy katolikus körmenet.

¹¹⁵ Bárdos Kornél i. m., a 179–182. oldalon.

¹¹⁶ Mühl Nándor: A soproni szőlészet története 1845–1945. Sopron, 1964, 83. o. és a 2. térkép.

¹¹⁷ A 477. oldal alján tompa ceruzás feljegyzés: „Cs. E. Ez a rész szó szerint átvéve Hárossy Denkwürdigkeiten der k. F. Oedenburg 17/18. I. Innen a tévedések is.” Tehát Csatkai Endre – a Lauringer-féle kiegészítések mellett – a másik ceruzás beíró. A köről később részletesen.

¹¹⁸ SL XVI. 198. A hivatalos irat ismertetése Kovács János (szerk.): A tűzoltóegylettől a hivatásos tűzoltóság. 140 éve alakult meg a Soproni Torna és Tűzoltó Egyesület. Sopron, 2006., 25–26. o.

1827

499. o. Nagyobb tűz a Szt. Mihály utcában, 1827-ben.

501–503. o. A Wiedenben is volt tűz. A toronyőrök mulasztottak.

508/9: kék uniformisban Nro. 7. Leírás az 509. o.-n (1827.) 24. TÁBLA.

1827

514–515. o. A bánfalvi templom renoválása. A felirat piros betűi adják ki az évszámot.

1827

515. o. A bánfalvi nagy gesztenyefa.¹¹⁹

1828

518. o. A domonkosok előtti tóról. 50 lépéssel megrövidítették.¹²⁰

518/9: Az Ikvahídi Schiller-ház megvétele. Utcaszint-mélyítés.¹²¹

519—: Szeptember 15-én óriási felhőszakadás volt. Másnap és harmadnap az Ikva annyira kiáradt, hogy a part menti házakból az ablakokon át menekültek a lakók.

520: A Promenádnak rendezésekor egy 1809. évből elföldelt francia katona hulláját találták meg dec. 15-én.

525: Az Ikvahíd szélesítése, közvilágítás kérdése.

1829

525. Tóth József, Esterházy herceg jogtanácsosa megalapítja a Zeneegyesületet.¹²²

525/6: A katolikus temetőben szép emlékmű, a Bruderschaft-Kreuz avatása. Leírás.

1830

528. o. Az év elején a tél olyan hideg volt, hogy elérte a „Reaum” 16–18, sőt 21 fokot. Bizonyíték, hogy szokták olvasni a Wiener Zeitungot, amely a bécsi Uránia-csillagda adatait, Réaumur-skála szerint, rendszeresen közölte.

529. o. 1830. március 1-jén újabb árvíz. Az Ikva ismét kiöntött.

529. o. Április–májusban nagyon meleg volt, Réaumur szerint 16–17 fok is.

529: 1830. május 23-án kórházavatás.¹²³

531. o.: Június folyamán, a Várkerületen, először Pozsony után, úgy mint külföldi nagyvárosokban, „mit gehauenen Steinen” (faragott kővel) készítették el az utca burkolatát.¹²⁴

534/5: Ezüst utca, kanális.

1831

Az 539. o.-tól, július 8-tól kezdve oldalakon át a koleráról.¹²⁵

¹¹⁹ Lásd Hárs József: A soproni idegenforgalom kezdetei. SSz. 20 (1966), 308. o.

¹²⁰ Szabó Jenő: A Soproni Városszépítő Egyesület története 1869–1984. c., 4. oldalán a tó betemetésének kezdete 1827.. Lásd még Boronkai Pál: Sopron parkosításának története. SSz. 23 (1969)

¹²¹ A város ezt a Schiller Eleonora örökségét képező, 234. sz. házat 1821-ben megvette és többszöri sikertelen bérbe adási kísérlet után végre túlradott rajta. SL XI. 3653. Ekkor már az Ikvahíd szélesítését tervezték.

¹²² Csatkai Endre: A soproni muzsika története. Sopron, 1925., 25. o. egyértelműen Kurzweil Ferencet tartja az alapítónak, Nagy Alpár: 175 év a soproni zeneoktatás szolgálatában. Sopron, 2004., 5. o. is inkább hajlik id. Kurzweil Ferenc elismerésére, míg Bárdos Kornél i. m., 316–317. o. Tóth József szerepét hangsúlyozza jobban.

¹²³ Lásd (Hárs József): A gróf és a szegények. Pályamunka 2006., 32–33. o.

¹²⁴ Vö. Pflastersteine SL XXV. 4225 és Jelentés 1831-ből: SL XV. 1137. a. b.

540: árvíz. SL XXV. 4372.

541. o. Hosszabb időn át szokatlanul vörös volt napnyugtakor az ég alja.

545/547: a Stadtphysicus: v. Zsolnay. Az 1831-as évben a kutakban kevés a víz. A Szent Mihály utcában be is temetnek egyet.

1832

548: Fák kivágása a Várkerületen.¹²⁶

549: Lederer bőrös artézi kutat furatott februárban.

1833

550—554.: elmélkedés a koleráról.¹²⁷

Az 554. o.-hoz nagy kimutatás a kolerában és egyéb betegségekben elhunytakról.

555. o.-tól Merkwürdigkeiten időjárásról, üstökösről stb.

558: egy köhögéssel, lázzal, ágynak dőléssel stb. járó betegség leírása.

559—: Ikva árvize, be a lakásokba, 1833. szept. 20–21-én éjjel. Boronkai Pál Geigert és ifj. Petzet idézi i. m., 340. o. Egyúttal megadja a Szélmalom, a Rózsa utca és a Kovácsszer házaiban keletkezett vízkárok okát: a Festőköz S-kanyarja miatt torlódott itt a víz. Emiatt kellett végül lebontani a kékfestők házát.¹²⁸

1834

Az 566. o. után a Nro. 8-as egyenruhás alak. 26. TÁBLA. Esterházy-beiktatására Kismartonba küldött megyei bandérium tagja. 120-an voltak. (1834. szept. 21—22.)

567/8: villámcsapástól tűz a Hátulso utcában és a Kaszinóban.

1835

Az 1835. évről az 575. o.-tól.

576. o. „unser vielgeliebten Kaiser Franz I.” meghalt.

Az 576. o.-hoz Ferenc császár a halottas ágyon. Színes, primitív ábrázolás. I. Ferenc osztrák császár és magyar király 1806-ban mondott le a német–római császári címről, s 1804 óta volt osztrák császár. 43 évi uralkodás után, 1835. március 2-án halt meg. A krónikába ragasztott kép lehet akár egy képáros portékája is.¹²⁹ 13. TÁBLA.

1836

Az 1836. évről az 578. o.-tól.

580. o.: Rupprecht János Badhaust létesített. (Június 10-én nyílt az Újteleki-kapu előtt.). Csatkai Endre gőzfürdőnek mondja.¹³⁰

¹²⁵ Réthly Endre: Az 1831–1832. évi kolerajárvány Sopronban. SSz. 28 (1974), 289–300. o. Csak Michel krónikáját idézi. Megemlíti, hogy a Kőfaragó téren [Washington park] álló Nepomuki Szent János-szobor a járvány emlékét őrzi.

¹²⁶ Boronkai Pál: Sopron parkosításának története. SSz. 23 (1968). A 146. oldalon idézi. Megadja a tanácsi irat számát is: SL XXV. 4679. Megjegyzendő, hogy Várkerületen akkor még a belső házsort értették.

¹²⁷ Fabricius András is ír róla krónikájában.

¹²⁸ Boronkai Pál: Árvizek Sopronban. SSz. 19 (1965), 339–346. o., SL XXIV. 1800, 1827..., a károkról SL XXV. 4876.

¹²⁹ Képárosokról lásd Csatkai Endre: Vándorkereskedők és vándoriparosok a régi Sopronban és a megyében. SSz. 17 (1963), a mercatimagókról a 316. o.-n, a városban is 1840-ig megfordult képárosokról a 318. o.-n. Prix János a polgáresküt is letette 1810-ben. Házi ugyanezzel a névvel tud egy másíkról is, aki 1813-ban lett polgár. Az előbbinek az apja azonos névvel azonos foglalkozású, de a másik apja molnár (1708., ill. 1709. isz.).

¹³⁰ Csatkai Endre: A virtsológi Rupprecht-kastély Sajtóskálon. SSz. 5 (1941), 2. szám. Ugyanő: Az első soproni cukorgyár sorsa SSz. 5 (1941), 3. sz., Bárdos Kornél i. m. 360. o. A volt Glozer-házat vette meg. SL

580/1: északi fény. „1836. október 18–19-éről a könyv pesti, kolozsvári, pozsonyi és veszprémi jelentéseket hoz, de megemlékezik róla Geiger Márton soproni kosárfonó krónikája is: este féltíz tájban északkeleti irányban vöröses fénysáv mutatkozott az égboltozaton. Eleinte tűzre gondoltak, de csak, miután meggyőződtek róla, hogy égi tűneményről van szó, kezdtek a ritka látványban gyönyörködni. 15 perc után elhalványult az északi fény.”¹³¹

1837

Az 1837. évről az 582. o.-tól.

582. o. Cserebogarak már márciusban.

582. o. Márc. 14. Új harangot kapott a Szent Mihály-templom.¹³²

582. o., alulról a 2. sor: „Eben heute den 14ten März” földrengés! Lásd külön a szöveg: 11. TÁBLA.

584. o.: Eisgrube. A nevééről „An der Eisgrube” (a jégveremnél).

1838

585. o.-tól 1838.

585–586. o. a pesti árvízről. A kép az 586. o.-hoz.¹³³

587. o. az 1809-es egyenruhát 1827-ben már bemutatta, ezt váltotta fel a nemzetőrség új egyenruhája. A Nro. 9. az 588. után. 28. TÁBLA.

1839

Az 1839. évről az 589. o.-tól.

589. o. okt. 29. olyan hó és eső, hogy a Promenádon faágak törtek le.¹³⁴

Ide besorolva a betegápolda iratai.

1840

Az 1840. év az 591. o.-tól.

594: özv. Pejacevichné halála (1840) partecédulával.¹³⁵

595/6: útépités a Kovács szeren.

596/7. o. A líceumi Magyar Társaság ünnepe, fennállásának 50. jubileumára.

597: Badeanstalt Rust. 1840. június 7-én nyílt meg.

599: az új színház építésének fázisairól.¹³⁶

601: betelepülhetnek a városokba a zsidók.¹³⁷

XXVI. 2817. Schneider Lipót: Sopron fürdőviszonyai. SSz. 20 (1966), 56. o.-n felsorolja a régi soproni fürdőket, megnyitások dátumával. ... Nagyuszoda (1845), Gőz- és kádfürdő ... (1835).

¹³¹ Az idézet „E. F.” könyvismertetéséből való, SSz. 18 (1964), 96. o. A Réthly A. und Berkes Z.: Nordlicht Beobachtungen in Ungarn 1523–1960. c. kiadvány még a Sopronban is megfigyelt és följegyzett 1648. jan. 11-i, az 1720. jan. 3-i és az 1779. febr. 10., 11., 13-i északi fényeket közli. (Geiger azonban a szerinte színjátékot nem október 18/19-re datálja, hanem már 10-ére.)

¹³² Megrepedt, azért újra kellett önteni. Csatkai–Dercsényi: Sopron és környéke műemlékei. Bp., 1956, 407. o. és Póda Endre: A soproni kath. „parochia” és a „Soproni kath. Hitközség” története. Sopron, 1892.

¹³³ Csatkai Endre: A pesti árvíz 1838-ban és Sopron városa. SSz. 17 (1963), a krónikában közölt kép a 162. oldalon. Aláírása: „Metszet a soproni Geiger kosárfonó krónikájában.”

¹³⁴ A sok hó eltakarításáról évről-évre intézkedtek. Napszámok, vagy úrbértesek végezték. Pl. 1836-ban: XXIV. 2211.

¹³⁵ Lásd (Hárs József): A gróf és a szegények. Pályamunka 2006.

¹³⁶ Winkler Gábor: Sopron építészete a 19. században. Bp., 1988., Franz Lösslről és az általa tervezett, 1840-ben építeni kezdett, s 1841-től 1910-ig eredeti formában fennálló színházépületről a 48–51. oldalakon. Erről a régi épületről Csatkai–Dercsényi: i. m. 321. o., fényképe a szobrokkal: 323. o.

¹³⁷ A rendelkezés 1840. április 21-én kelt és máris beköltözött a városba 8 zsidó család, olvasható a krónikában, NB. jelzés alatt, de a folyamatos szöveg ezzel nincs megszakítva.

1841

Az 1841. évről a 601. o.-tól.

602. o. Itt szerepel a „Pfarrwiese” egy változata: **Pfaffenwiese**. Lásd még (Hárs József): Tűzvész a franciák árnyékában. Sopron, 2007. Pályamunka XVII. TÁBLAként besorolt, a Hasenauer Márton városi mérnök 1823-ban rajzolt Situation und Niveau Plan des durch die Stadt Oedenburg fliessenden Spittalbaches c. tervén. SL. XI. 3653.

603. o. a Kis-Tómalom uszodája megnyílt májusban.¹³⁸

604. o. A patak beboltozása a Kaszinónál.

Utána három oldalkezdemény.

606. o. után többek között Bellini Norma c.operájának színlapja. Ezzel az operával nyitott az új színház, a közönség meglegedésére.¹³⁹

1842

Az 1842. évről a 610. o.-tól.

611: új burkolat „gehaute Würfelsteine”-ből. Ez már nem sóder, hanem faragott kockakő.

612: Napfogyatkozás. Július 8-án reggel 6 előtt 4 perccel kezdődő részleges napfogyatkozást figyelhettek meg.

1843

Az 1843. évről a 614. o.-tól.

617: Gasbeleuchtung-Probe.¹⁴⁰ 35. TÁBLA.

1844

Az 1844. évről a 619. o.-tól.

619: a Várostorony két mutatója jan. 23-án lezuhant.

621: a Promenádról. 1843-ban kezdték el a Hosszú sor planírozását és promenád (sétatér) kialakítását, a Pócsi-kapu felől az Újteleki-kapu felé. 1844-ben lettek készen vele.¹⁴¹

1845

Az 1845. évről a 624. o.-tól.

627. o. jan. 14. tűzvész Kismartonban.

628. o. okt. 14. Lorenz Alfoncz karddal való kivégzése rablógyilkosságért Kismartonban. Ezzel Esterházy herceg gyakorolta pallosjogát. Mellékelve részletes nyomtatott hirdetmény.

1846

Az 1846. évről a 629. o.-tól.

629. Meghalt Kis János evangélikus szuperintendens.

A 631. o. előtt a bécsi Ferenc császár-emlék egész oldalas képe, beragasztva egy nyomtatott ismertető és vers.¹⁴² 14. TÁBLA.

¹³⁸ Dávidházy István: 150 éves a nagy-tómalmi fürdő. SSz. 46 (1992), 146–149. o. Dátumot a Nagy-Tómalom fürdőjére ad: 1842., de jelzi, hogy akkor már megvolt a kis-tómalmi fürdő is.

¹³⁹ A színház megnyitásáról Csatkai Andre: A soproni színesztet története 1841–1950. Sopron, 1960. Az óriási érdeklődést kiváltó megnyitóról a 7. oldalon.

¹⁴⁰ Csatkai Andre: A soproni közvilágítás múltja. Új Sopronvármegye 1941. március 29.; Tremmel Józsefet felveszik lámpagyújtogatónak SL XXV. 8975. Almásynál volt háziszolga, de gazdája Bécsbe költözött. Baumann József: A soproni gázmű története (1865–1978). SSz. 35. (1981), a közvilágítás előzményeiről a 3. o.-n. Molnár József: A százéves Soproni Gázgyár története. SSz. 21 (1967), 30–42. o.; Schindler András: Sopron közüzemi politikája. SSz. 5 (1942), 153–161. o.

¹⁴¹ Boronkai Pál: Sopron parkosításának története. SSz. 23 (1969), 145–161. o.

632: a domonkosok előtti tó betemetéséről.¹⁴³
A 642. után a Nro. 10-es nemzetőr. 30. TÁBLA.

1847

A 634. o.-hoz egy cédula: felirat a Szent Mihály-templomból.

635. o. az 1847. máj. 3-, 4-, 5-i vásár és árai.

636. o.-tól az 1847. augusztusi nagy kiállításról és a vándorgyűlésről.¹⁴⁴

Mellékletként beragasztva: Jegyzéke a' soproni iparműkiállításra beadott tárgyaknak 1847^{iki} Augusztusban. [Kétnyelvű.] Reichard und Söhne Güns. A 6. sorszámon Geiger Márton kosár- és kocsikasfonó Sopronban. [A németben csak: Korb- und Flechtenmacher.] Amit kiállított: Nádából való virágkosár állással együtt. A 77. sorszámon pedig ugyanó 1 kerekded virágkosár állás nélkül. Összesen 296 tétel. Köztük nemes Rupprecht János Sopronban. Nádmézet és sárgacukrot állított ki. A másik füzet a kiállításon bemutatkozó iparosok céheinek rövid leírása. Kosárfonó azonban nincs közöttük. 36., 37., 38., 39. TÁBLA.

A krónika szövegében: a domonkosok előtt volt tó helyén a megyéből állatokat állítottak ki.

a 640. o.-hoz a Nro. 10-es egyenruhás rajz. 30. TÁBLA.

A 643. o.-tól a vasútról.¹⁴⁵

644. o. Okt. 2. Szerencsétlen dízsorútú sérültekkel.

1847. nov. végén a Kaszinó nagytermében a kiállítók megjutalmazása különböző medálokkal. Nevek nincsenek.

Sajnálkozik azon, hogy lebontották a színházat.¹⁴⁶

644. o.-hoz: az 1847. okt. 4-i választásról melléklet. Ebből kiderül, hogy a 2. fertály 3. alkerületében (fertálmester Liebhardt György) a 326. számú házban Regenbogen Károly mellett még Tremmel Gottlieb is fel van tüntetve mint szavazó.

1848

643. o. Az augusztus 20-án indult vasút első szerencsétlensége.¹⁴⁷

645. o. okt. 28-án akkora volt a szél, hogy tetőket sodort le.¹⁴⁸

A 647. o.-tól már 1848 eseményei következnek. Forradalom Párizsban, majd Bécsben. Mellékletek beragasztva.¹⁴⁹

A 650–651. oldalakon a nemzetőrség vezetőinek névsora. Az 1848. márciusi és későbbi eseményekről a többek által már közölt szöveg. Sok melléklet. Kettőt már említettem.

676. o. Befejezésül a császári csapatok kivonulása a városból. És Lauringer kiegészítése Kolbenheyer Mór evangélikus lelkész sorsáról a Völker krónikából idézve. Lásd a 40. TÁBLÁT.

¹⁴² Lásd külön.

¹⁴³ Boronkai Pál: Sopron parkosításának története SSz. 23 (1969), 145–161. o. Irodalommal.

¹⁴⁴ A tudósgyűlésről: Csatkai Endre: Az első tudósgyűlés Sopronban. Sopronvármegye, 1922. szept. 28. Idézetekkel a krónikából. Csatkai Endre: Az első tudósgyűlés Sopronban. Sopronvármegye 1929. aug. 29. és a legrészletesebb: Csatkai Endre: A soproni idegenforgalom első teherpróbája. Sopronvármegye 1939. jan. 22., Hárs József: A soproni idegenforgalom kezdetei. SSz. 20 (1966), 303–319. o.

¹⁴⁵ Lovas Gyula: Az első vasúti szerencsétlenség Sopron közelében. (1847) SSz. 18 (1964), 69–71. o. A tetőket letépcő nagy vihar október 28-án volt az oka aznap két szerelvény összeütközésének, amelyről a krónika, a győri Hazánk és egy utas számolt be, s a szerző eleméz.

¹⁴⁶ A volt szárazmalomról van szó. Ezt 1847-ben bontották le. Csatkai–Dercsényi: Sopron és környéke műemlékei. 2. kiad. Bp., 1956, 321. o.

¹⁴⁷ Lásd Lovas Gyula i. m.

¹⁴⁸ Lásd Lovas Gyula i. m.

¹⁴⁹ A metszeteket kiadta Franz Barth Wien, Mariahilf, Kleine Kirchgasse, Nro 28.

MENNYIVEL KÉSŐBB? RÓMAI SÍRKÖVEK A LÍCEUM UDVARÁN

Fabricius András büszkén állapítja meg családi krónikájában, hogy a város és egyháza élén állva, el tudta fogadtatni, megszervezte és végrehajtotta a Líceum felújítását, bővítését. A nagy munka 1825-ben lett készen.¹⁵⁰ Nem írja, de valószínűleg ekkor került a krónikában lerajzolt római sírkő a mai helyére költöztetett iskolai könyvtár külső falába. Ezzel ugyan sem Hárossy, sem Vidák Özséb nem ért egyet, az általuk megadott évszámok (1822 és 1831) azonban nem zárnak ki egy köztes, még ha bizonytalan évet.

A mi szempontunkból pedig csak az a lényeg, hogy a Hárossy-féle 1822 messze esik az útikönyv 1841-es megjelenési dátumától, illetve Vidák 1831-e a bencés tanár 1847. augusztusi előadásától. A krónika 477. oldalára ragasztott sírkőrajz keletkezése pedig egyikre nézve sem lehet perdöntő, mert az emlékek megtalálásának leírása a szépen letisztázott szöveg félbeszakítatlan folyamában az oldal alján végződik és a 477. oldal hátlapján lévő 478. oldal kezdetén, 1823-mal már más témával folytatódik. Mintha a rajz nem is lenne ott.

Tetejében még az említett részt, Csataki megállapítása szerint, a Münchenben megjelent könyvecskéből szóról szóra másolták ki. (Akkor, amikor a könyv Sopronban is hozzáférhetővé vált.) A fentiek jelentősége éppen az, hogy a krónika megírása/letisztázása 1841 előtt semmiképpen sem történhetett meg.

Érdemes felfigyelni arra, hogy a másolt szöveg két sírkőről szól. Az első feliratát Hárossy vagy adatszolgáltatója többé-kevésbé megadja,¹⁵¹ a végül is lerajzról viszont azt állapítja meg, hogy a szöveg nem betűzhető ki. Kérdés, hogy amit Hárossy forrása nem tudott elolvasni, azt hogyhogy tudta kibetűzni Vidák? A két időpont között le kellett, hogy tisztogassák a követ.

Nézzük meg előbb közelebbről a rajzot.¹⁵² A körbeírt szövegben semmi utalás sincs a krónikába másolt leírásra. A papír mérete és a ragasztás helye is azt jelzi, hogy ez az alkotás a krónikától külön életet élt. A 477/478. oldalak papirosából hiányzik egy harapásnyi darab, mintha az első ragasztási kísérlet nem sikerült volna. Nem kizárt, hogy a beillesztő Geiger Márton halála után a fia volt. Későbbi tevékenységére példa a 384/5. oldalak közé tett és részben 1739-re vonatkozó cédulák, meg az 1872 évi naptár szórólapjának bekötése.

Most Vidák Özséb és Gabler Dénes alapján ismerkedjünk meg a valóságos síremléssel. Elég nevezetes ahhoz, hogy a tudós társadalom is már korán tanulmányozni kezdje. Vidák Özséb József¹⁵³ két korábbi megfigyelővel vitatkozva írja le és értelmezi a feliratát a Magyar

¹⁵⁰ 1825. október 4-én volt az avató ünnepély, Fabricius András i. m. 128. o.

¹⁵¹ Gabler Dénes ennek a 619. sz. háznál való megtalálását 1786-ra teszi. A házszám valószínűtlen, mert 1784-ben a legmagasabb házszám 595 Thirring szerint. 619-es 1850-ben található: a Balfi u. 24. Vidák a Hosszú sort adja meg, szintén a 619. számon.

¹⁵² A lap jobb szélén: „6 Schuh Länge, 2½ Schuh Breite, von folgenden hier aufgezeichneten Gestalt:” (Az itt következően felrajzolt alakzatnak a hossza 6 láb, a szélessége 2½ láb.) Az alsó szöveg már a sírkő határvonalán belül: „Dieser Grabstein befindet sich gegenwärtig in den Evangelischen Lyceum im Hof rechten Hand in der Mauer.” (Ez a sírkő jelenleg az evangélikus Líceum udvarán jobb kézre a falban található.) A sírkő rajzától balra, a sírkövön kívül, azzal párhuzamosan: „Ich suchte wie möglich die Figuren sowohl als die Schrift dem Original nach zu machen.” (Megpróbáltam ahogy lehet a figurákat éppúgy, mint a feliratot az eredeti szerint elkészíteni.) A sírkő rajza fölött, két sorban: „Innere Büste des Figuren Behältniß / Breite 2 Schuh 3 Zoll,” (A belső mellszobrok helyének szélessége 2 láb 3 coll.) Jobbra a sírkő széle mellett: „Länge des Steines 1 Schuh 7 (vagy 4) Zoll.” (A kő hossza 1 láb 7 vagy 4 coll. Ez a felső szöveg kiegészítése a magassággal.) 1 bécsi láb (Schuh) = 31,6081 cm, 1 bécsi hüvelyk (Zoll) = 2,63405 cm. 1 bécsi láb = 12 bécsi hüvelyk. Gabler Dénes szerinti teljes méret: M: 165 cm, Sz: 78 cm. Lásd Arrabona 11 (1969). Ez a krónika rajzolójának adatai szerint 189,65 x 79,02 cm lenne.

¹⁵³ Vidák Özséb József (Szekszárd, 1806–Pannonhalma, 1855), 1832. szentelés. Bencés tanárként szolgált 1836–1855-ben Sopronban. Pannonhalmi Szent Benedek Rend Névtára 1802–1986. 423. sorsz. Özséb az Eusebiusból (istenfélő, jámbor).

Orvosok és Természetvizsgálók 1847. augusztus 11–17-én Sopronban tartott VIII. vándorgyűlésén. A latin szöveg feloldása Gabler Dénes szerint 1969-ben:

A(ulus) TEREIVS / A(uli) F(ilius) DENTO AN(norum) XX / A(ulus) TEREIVS A(uli) F(ilius) / MARTIALIS AN(norum) XV / H(ic) S(iti)¹⁵⁴ S(unt) NATI SALO / NIS IVLIA TITIA T(iti) F(ilia) / MATER V(iva)¹⁵⁵ FILI(i)S SUIIS / ET SIBI P(osuit)

Vidák fordítása: Aulus Terentius Dento / Aulusnak fia 20 éves / Aulus Terentius Martialis 15 éves / Szinte Aulus fia / Itt fekszenek. / Származtak Spalatroból / Anyjok Julia Titia – Titusnak leánya / Éltében fiainak s magának / E sírkövet tétette.

Vidák hosszan magyarázza a felirat érdekességeit. A Dento-t végül nagyfogúnak fordítja. Két jeles nemzetség tagjait jelöli a szöveg. A Terentiusokét és a Titia nevűt. A két fiút anyjuk temette el, s állította ezt a Vidák szerint vadmárvány, Gabler szerint homokkő síremléket. A család Salonaeből származott el a mi vidékünkre (is).¹⁵⁶

Ha összehasonlítjuk a rajzot az eredetiről készült fényképpel, meg kell állapítanunk, hogy a rajzoló nem volt különösebben jó megfigyelő. A legnagyobb eltérés a reliefek és a felirat közötti fríz díszében van, de ennél fontosabb az alakok ábrázolásában mutatkozó különbség. A középső alakról Gabler leírása: „A nő ruházata gazdagon redőzött, fején kendőszerű fejfedő, ez azonban szabadon hagyja elől a haj fürtjeit.” A rajzon mindezt hiába keressük. A fríz pedig teljesen felismerhetetlen. A keretek sem egyeznek. A sírkő rajz szerinti alsó íves kiegészítése a valóságban nyomokban sincs meg. A rajzon megadott méretek sem egyeznek a Gabler által közöltekkel. Még a szélesség közelíti meg leginkább a valóságot.

Lesújtó? Attól függ, hogy mit akarunk kihozni ebből az ábrázolásból. Feltétlenül pozitív, hogy egy iparos család művészi szempontból meglehetősen képzetlen tagja fontosnak tartja ábrázolni a rá bizonyára nagy hatást tett római sírkövet, s azt beszerkeszteni nagylélekzetű krónikájukba. **8., 9., 10. TÁBLA.**

VAN EGYÁLTALÁN EGYIDEJŰSÉG? A FÖLDRENGÉS

A tárgy szegényes irodalma szerint Sopronban elég gyakoriak a kisebb földrengések.¹⁵⁷ Arról azonban nem tudnak, amelyet a Geiger krónika ír le. 1837. március 14-én este félötök történt. „Eben heute den 14ten März um ½5 Uhr Abends verspürte man ein Erdbeben, das Beben der Erde dauerte zwar nicht viel über eine Secunde, aber nach denen Bewegungen der jeder Uhren, und andere Geräthschaften in Zimmer verspürte man 5 Stöße hintereinander.” (Éppen ma, azaz március 14-én este félötök földrengést lehetett érezni. A földnek a rengése nem tartott sokkal tovább, mint egy másodperc, de minden óra- és más szerkezetnél a szobában öt egymás utáni rázkódás volt érezhető.) Tárgyilagos élménybeszámoló, az órák

¹⁵⁴ Vidák szerint: positi.

¹⁵⁵ Vidák szerint: vivens.

¹⁵⁶ Vidák Spalatót Spalatrónak írja. Nem ez itt a hiba. Ősi nevét, az Asphaltumot, a bizánci Konstantinosz Porphyrogenetosz császár és történetíró jegyezte föl a 10. században. Változatai a későbbi századok során: Spalathum, Spalathrum, Spalatum. Szerb-horvát neve Split. Azonban nem azonos Salonával (Salonae), a fontos római kikötővárossal, amelynek közelébe építtette (a 313-ban meghalt) Diocletianus a palotáját, s amelynek lakói a népvándorlás korában húzódtak a császár elárvelt lakhelyére, az Asphaltum nevet adva neki. Az i. sz. I. században környékünkre települt Terentia nemzetség még nem ismerhette Spalatót. Sem mint palotát, sem mint várost. De Vidák Özséb már értesülhetett az ottani 1821–1827-i és 1842–1850-i rendszeres ásatásokról.

¹⁵⁷ Réthly Antal: Időjárási események és elemi csapások Magyarországon (1701–1800-ig). Címéből is következően nem jut el 1837-ig. Varga Péter–Szeidovitz Győző: Történelmi földrengések Sopronban és környékén. SSz. 56 (2002), 28–39. o. a Bruckner krónikában említett legrégebbi földrengéstől (1201) az 1999. évi földmozgásig felsorolja a Magyar földrengés-katalógus felhasználásával a várost és szűkebb környékét ért valamennyi ismertnek mondott szeizmológiai eseményt, kivéve azt, amelyet a Geiger krónikában olvashatunk.

többséből következően nem egy lakásra vonatkozólag. A beírás az év első feljegyzése, másodikként, egyben utolsóként az Eisgrube (Jégverem) nevének magyarázata áll. Előtte 1836-beli, utána 1838-beli történések találhatók. Első két sora az 582. oldalon, a többi az utána következőn. (11. TÁBLA) Az írás elejétől végig zökkenőmentesen halad előre. A földmozgás lejegyzése percekkel utána kellett, hogy történjen, mégsem látszik rajta semmiféle hevenyészettség, izgalom, felindulás. Az utórengések számolgotása. A házbeliek, az utca sokadalmának felajzottsága. Csak úgy magyarázható, hogy a kezünkbe vett krónika nem a Geiger által összegyűjtött anyagnak, az ilyen-olyan állapotú céduláknak, lapoknak a halmaza, hanem már a tisztázat. A betegeskedő Geigernek mint diktálónak és az agyonstrapált feleségének mint tisztázónak a keze munkája. Esténkint, amikor az egyre fogyó megrendeléseken, eladásokon már túl voltak, de arra nem volt energiájuk, hogy új forrásokat, új anyagokat gyűjtsenek be.

KI FESTETT? SCHUSTER ÉS AZ EGYENRUHÁS KÉPEK

Országos intézmény vezető tiszviselője tájékoztatta az alig újraindult folyóirat olvasóit a náluk őrzött és a város kutatóit érdeklő iratanyag egy részéről.¹⁵⁸ Leírásának számomra alapvetően fontos sorait találtam meg ebben. Szó szerint idézem:

„A Széchényi Könyvtárban őrzött soproni vonatkozású elbeszélő források sora azzal a *Feljegyzések Sopron múltjáról* címen szereplő vaskos kötettel zárul, amelyben *Schuster Károly* soproni polgár egybe szerkesztette és 1867-ig folytatta az előző korok krónikás emlékeit.¹⁵⁹ A kézirat elején kisebb kijegyzett adalékok sorakoznak egymás mögött: városi adókiivetés 1687-re és 1700-ra, tized-szabályzat év nélkül, serfőző próba 1700-ból, monda a Fertő tó keletkezéséről, végül pedig a város és környéke különböző templomainak és kolostorainak történetére vonatkozó feljegyzések. A 25. lapnál kezdődik az évkönyvszerű rész, a korábbi időkre itt-ott ismétlődő évkörökkel. Schuster a forrásokat, amelyeket kompilált, nem nevezi meg. Az 1526-tól 1704-ig terjedő időt illetően a szövegben a Fauth-féle krónika, majd a Csányi-féle krónika kivonatossan közölt elbeszélésére ismerhetünk. Haszonnal forgathatja a város múltja iránt érdeklődő azokat a részeket, amelyek a többiekénél kimerítőbben, egy-egy »történelmi időszak« eseményeit tárgyalják. Ilyenek az 1809. évi soproni francia megszállásról és az 1848/49-ről szóló részek. A kötetet a szöveg közé illesztett mellékletek egészítik ki: városképek, nevezetes soproni személyek arcképeinek fényképmásolatai és eredeti fényképei, nyolc kézfestésű katonai egyenruha-ábrázolás az 1809 és 1849 közötti évekből, egykorú bankók, régi újságlapok és egyéb nyomtatványok, majd Sopron egyik XIX. századi térképének fényképmásolata. Beszédes jelei ezek mind a soproni polgár tipikus gyűjtőkedvének és meleg szeretetének városa iránt.”

Eddig az idézet.

A vaskos kötet eredeti címe alighanem német. Az ismertető megállapítja, hogy Schuster a lemásolt forrásokat nem nevezi meg, amit a Sopronban lévő krónikákat lapozva nem tartok meglepőnek. Sajnálom azonban, hogy a nyolc kézfestésű katonai egyenruha-ábrázolás elkészítőjéről sem jegyzett föl semmit sem. Legalábbis Juhászné Hajdu Helga erről nem beszél.

¹⁵⁸ Juhászné Hajdu Helga: Soproni vonatkozású német kéziratok az Országos Széchényi Könyvtárban I. közlemény. SSz. 11 (1957), 188–199. o., ebben a 195–196. o.

¹⁵⁹ Fol. Germ. 1124., 419. f. (ff. 399–419 üres) – Vétel 1896-ban ifj. Schuster Károlytól. Ismertette Csatai Endre Sopronvármegye 1923. XI. 11. és Pukánszky Béla Deutsch–Ungarische Heimatblätter 1932, 345. l.

Csatkai Endrének volt a kezében a könyv. Újságcikkben számol be róla:¹⁶⁰

„Kb. 20 évvel ezelőtt ajánlottak Bécsből a Nemzeti Múzeumnak egy soproni krónikát, a vételt nyélbe is ütötték. Nagy, vaskos kötet (388 oldal) ez a munka, felirata szerint Schuster Károly üveges és templomatyá feljegyzései 1866-ig.” Kétféle az írás, a nagyja tiszta, de kissé durva, a másik szebb, de igen aprók a betűi. Ez az apró írás jegyzetekkel látja el a sorok közt a beiktatott lapokon a nagybetűs szöveget. „És ami a legérdekesebb, a krónikához körülbelül 25 folio nagyságú fénykép van mellékelve.” Csatkai szerint ezek Rupprecht Mihály felvételei. „A sorozat városunknak egy az 1700-ból való madártávlati képével kezdődik, azután következnek azoknak a nevezetes soproniakat ábrázolt képeknek reprodukciói, melyek az evangélikus konvent birtokában vannak, majd az evangélikus lelkészek arcképei s végül az evangélikus templom híres nagyharangjának felszállítása a toronyba.”

A szöveg elején egy 1687. évi házadó összeírása, 580 házról. Más adóügyi kimutatások következnek. Hornech [?] osztrák krónikás magyarázata a löver szóról a folytatás. Szerinte Leberstein az, határkö jelentésben. A soproni történet négy rövid összefoglalója után Csányi és Michel került be. Mivel Michel „kidől 1856-ban”, a folytatásban nagyjából csak az evangélikus gyülekezet eseményei találhatók. Az abszolutizmus végével, 1866-tal viszont Schuster leteszi a tollat. Csatkai nem szól uniformisokról.

Magát a művet eddig nem volt módom kézbe venni, meg kellett elégednem a nyolc ábrázolás digitális fotóinak megrendelésével. Miért lennének ezek mások, mint amiket Geigernél láthatunk? Feltételezésem bizonyossággá vált, mikor az e-mailen megérkezett képeket itthon kinyomtattam: valamennyi megtalálható a Geiger krónikában.

Időben éppúgy elképzelhető, hogy Geiger másolta le Schuster képeit, mint az, hogy Schuster másolta le Geiger képeit. Mivel egyikéi sem rézmetszetek, vagy rézkarcok, ez technikailag csak úgy valósulhatott volna meg, hogy az üvegesmester maga elé teszi a kosárfonómester lapjait és szépen, sorjában lerajzolja, majd kifesti azokat. Ugyanez fordítva éppen úgy nem életszerű. Nemcsak azért, mert teljesen indokolatlanul csupán nyolcat másolt a tizenegyből. A képek ugyanazok, de a keret más. És az üvegesmester (?) mindegyik kép aljára odaírta, hogy mit ábrázol. Lapjaira a Kézirattárban felülre rányomtatták az oldalszámokat.

Nézzük sorban:

A 155. oldalon Die 5te und 6 Compagnie die Wirtschaftsbürger. Anno 1809¹⁶¹ (Geiger: Nro. 5., 428. o.) **15., 16. TÁBLA.**

A 156. oldalon Die 2te Compagnie Uniformi[r]ter Bürger 1809 [Az évszám javítva.] (Geiger: 3., 428. o.) **17., 18. TÁBLA.**

A 157. oldalon Die Scharfschützen Compagnie waren die 1te Compagnie (Geiger: Nro. 1., 428. o.) **19., 20. TÁBLA.**

A 158. oldalon Uniformirter Bürger – Huszár. Anno 1809. (Geiger: Nro. 2., 428. o.) **21., 22. TÁBLA.**

A 183. oldalon Neu adjustirter Bürger Uniformirte 1. Compagnie. Anno 1827. (Geiger: Nro. 7., 508. o.) **23., 24. TÁBLA.**

A 192. oldalon Neu Uniformirte Bürger Husaren berittene. Anno 1834. Die Offiziers hatten statt der Seiden Schnure alle in Gold.

(Geiger: Nro. 8., 566. o.) **25., 26. TÁBLA.**

A 196. oldalon Die Neu adjustirte Bürger-Garde. Im Jahre 1838. (Geiger: Nro. 9., 588. o.) **27., 28. TÁBLA.**

¹⁶⁰ Csatkai Endre: Egy ismeretlen soproni krónika a Nemzeti Múzeum könyvtárában. Sopronvármegye 1923. november 11. A könyv később került át mai helyére.

¹⁶¹ Fekete-fehér reprodukciója „Egy gazdapolgár polgárori egyenruhában (Soproni Levéltár, Geiger krónika)” aláírással megjelent Krisch András: Sopron a francia megszállás alatt, 1809-ben c. tanulmány illusztrációjaként. SSz. 56 (2002), 94. o.

A 205. oldalon Die Neu Uniformirte National Bürger Garde. Anno 1847. (Geiger: Nro. 10.. 640. o.) **29., 30. TÁBLA.**

Ami nem kellett Schusternek a Geiger-féle 11-ből: a Geigernél a 402. oldalra besorolt kép. (32. TÁBLA.) Ez ugyanis lényegében azonos az 1. számúként a 428. oldal mellett megjelenővel, csak a háttér más. Schuster a kettő közül kiválasztottat krónikájának 157. oldalára teszi. Ugyancsak nem kellett az üvegesmesternek a Geiger-féle 4. és 6. sz. kép. (33., 34. TÁBLA.) Mindkettő civil ruhás (az első cilinderes), sőt a 6. egyenesen ásóval.¹⁶² Hogy aztán voltak-e más képek is a felajánlott kollekcióban, nem tudhatjuk. Mindez a vásárlás külön-külön, de nagyjából egy időre, 1848 nyarára tehető.

Ha jobban szemügyre vesszük párban a nagyjából azonos, egyszerű vízfestésű ábrázolatokat, akkor látjuk meg az apró különbségeket. Csak egyet vegyünk elő. A Schuster-féle 155. oldalán a bal szélén lévő ház ablakméretei, a háttér fájának lombozata, a következő ház kapujának túlsó szárnya, az előtér füvei, az alak gallérja stb. nem teljesen azonosak a Geiger-félével, ami jelzi a szabadkézi másolást. A színek Geigernél élénkebbek, Schusternál tompább háttérrel, sötétebbek, már ami az uniformisokat illeti.

Geigernél nincsenek képaláírások. Csak a közeli szövegekből lehet értelmezni, mit ábrázolnak a képek. Néhánynak a tárgyát a 429. oldalon adja meg. (31. TÁBLA)

És éppen ez a számbeli különbség árulkodik arról, hogy a rajzok elkészítője a két krónikáiról független. Ki lehetett ez a harmadik személy? Mivel nem kiugróan magas színvonalú alkotásokról van szó, de mint másolatok meglehetősen pontosnak mondhatók, előszörre abban a rajziskolában találhatjuk meg az illetőt, ahová a krónikások (vagy gyermekeik) mint iparosok járhattak rajztanulásra. És akkor elvileg az sem kizárható, hogy mások is vásárolhattak ilyen lapokat.¹⁶³ Úgy, ahogy I. Ferenc császárt a halottas ágyán ábrázoló sokszorosítványt. (A bronz emlékmű színezett rézmetszete azonban nagyságrendűleg különb.) Mert manapság már könnyű lenne akárhány másolatot készíteni megrendelésre, a 19. század közepén ez mégsem volt magától értetődő. A közérdekű téma továbbá azt sem zárhatja ki, hogy frissen letelepedett vándorárus a „tettes”. Például Prix János. Vagy utódja.¹⁶⁴ Miért nincs rajta a neve? Mert nem akart adót fizetni.

Érdemes megvizsgálni a Nro. 3-as uniformisrajzot. (Geiger: Nro. 3. [18. TÁBLA], Schuster: 156 [17. TÁBLA].) Az út szabálytalan alakú kövekkel van kirakva, amelyeknek felső lapja sík. A rajz a 428. oldal után található. A szöveg szerint a Várkerület, Pozsony után, 1830-ban kapta a „mit gehauenen Steinen” (vágott kövekkel) borított burkolatát (531. o.). Hogy mi az a toronyszerű építmény a házsor mögötti magastetős háznál? Talán a cukorgyár kéménye? Persze helyileg is elrajzolva. A köről lásd az iparműkiállítást, ott a bányát, valamint a korábbi hivatalos jelentést az utakról. A gneiszkő-bánya a Várisnál, a Hotel Fagussal szemben volt.

A Geiger: No. 10., Schuster: 205. (30., 29. TÁBLA) képen a Várostorony felső negyede látszik. A Geiger: 5., Schuster: 155. képen (16., 15. TÁBLA) pedig felismerhetően egy rúdon kilógatott cégér a külvárosban. Buschenschank lehetett ott. A Geiger: Nro. 7.. Schuster 183. képen (24., 23. TÁBLA) a kettős tornyú templom a domonkosoké, de hogy a harmadik torony

¹⁶² A kezében szerintem ásót tartó férfi rajzának fekete-fehér reprodukciója „Soproni kapás 1848-ban (Soproni Levéltár, Geiger-krónika)” aláírással †Thirring Gusztáv: Adatok a száz év előtti Sopronról és 1848. évi népességéről. – Egy elfelejtett régi magyar népösszeírás végrehajtása és eredményei. Sajtó alá rendezte és kiegészítette Thirring Lajos. Sopron, 1957, SSz., a XVI. o.-n. Egyel előbb a „Soproni nemzetőr 1848-ban (Soproni Levéltár, Geiger-krónika)” aláírással a Schusternél a 205. o.-n, Geigernél a Nro. 10. számúként besorolt kép reprodukciója. – Az előbbi képről Házi Jenő a könyv recenziójában: „a soproni kapást ábrázolja zsinóros magyar ruhában és darutollas háromszögletű süvegével.” SSz. 7 (1958), 96. o.

¹⁶³ A rajziskola megmaradt anyagában számos jó, sőt igen jó rajz is található. Az egyik kocsigyártó gyerek szép produkcióját lásd az 52. TÁBLÁN.

¹⁶⁴ Prix Jánosról a 129. jegyzetben szólok.

melyik templomhoz tartozik, azt nem igen lehet kitalálni. Talán a dóm régi tornya, ha a helyszín valahol a Bécsi-dombon van. A Koronázó-dombról lehetett ilyen a kilátás.

Michel János és Bruckner Gottlieb az osztrákok bevonulása után is tovább folytatták az események megörökítését, sőt ezek a lapok a régműltről bemásoltakhoz képest sokkal hitelesebbek, hiszen magukon tapasztalták a megszállás megpróbáltatásait. Nincs válasz, hogy Geigerék miért fejezték be a krónikairást. Legfeljebb találgathatunk, hogy betegség, fáradtság, sok munka lehetett az indok.

Mindenesetre a látszat politikai: a Sopron számára lezárt szabadságharc másnapján letették a tollat.

Egy másik krónikás, ifjabb Petz Dániel is meg nem magyarázott okból hagyta abba az írást, 5 évvel halála előtt.

(A SSz. mellékleteként kiadott Petz krónika folytatójának halála nincs megjelölve. Az evangélikus anyakönyvek szerint 1844. május 23-án hunyt el. 74 évesen, gutaütésben. Másnap temették. 1839-től még vezethette volna feljegyzéseit, akár az utolsó napjáig, mint annak idején az apja.)

Geiger Ferenc meglett férfiként mégis úgy gondolta, folytatni kellene a munkát. Nézzük, mire jutott vele?

FERENC ÉS JOZEFIN PRÓBÁLKOZÁSAI

A 603–604. oldalak közötti oldalkezdemények nem lehetnek véletlenek, vagy könyvkötői technikák. Azok további beragasztandó lapok számára kerültek oda. Hogy miket ragasztottak volna hozzájuk? A 336., a 384., a 392., és a 604. oldalakhoz vannak kisebb-nagyobb cetlik betéve (45–50. TÁBLA), ott azonban nincs hely számukra a folyamatos szövegben. Ezek helyét úgy találhatták volna meg, ha néhány meglevő oldalt újra írtak volna. De mikor? Az egyik cédula egy késsel kisebb darabokra vágott hivatalos (és már nyilván idejét múlta) irat üres hátlapjára íródott. A hivatalos irat 1876-ból való. Egy másik cetli pedig megőrizte a krónika bővítésével foglalatostató nevét: Geiger Ferenc az, Mártonnak a fia. (46. TÁBLA)

Mivel Geiger Márton 1870-ben, felesége, Grimm Borbála pedig már 1862-ben meghalt, a krónika utolsó mellékletei közé valaki más kötött be egy olyan lapot, amely alig valószínű, hogy 1872 előtt került volna a család birtokába. Ez pedig az 1872. évi Új Honvéd Naptár szórólapja. A kiadvány elődje, az Országos Honvéd Naptár, 1869-ben jelent meg. A már a forradalomból jól ismert Heckenast Gusztáv pesti kiadónál és könyvárusnál raktáron lévő munkákra hívja fel a figyelmet a szórólap, a hátoldalon olvasható kínálattal. Például az álneveken „két vastag kötetbe” szerkesztett Honvédvilágra, amelynek megjelenési éve 1868. Ezért nem állíthatom biztosan, hogy a reklám mikor kezdte útját Sopronban. Az azonban elképzelhető, hogy valamelyik soproni könyvárus, bízva abban, hogy az elárvult családban nem halt ki a könyvek szeretete, adott egy ilyen lapot a mester fiának. Ő pedig, míg helyet keresett a szép képnek, lassan rájött, hogy itt-ott volna mit pótolni az anyagban. Ennek a mozgásnak tárgyi bizonyítékai a lapok közé becsúsztatott cédulák és az egyiknek a hátlapja, amely egy 1876-ban volt aktuális hivatalos irat szeletkéje. Lehet, hogy nem így történt, de olyan nagyon nagy belső készletéről nem árulkodik sem a cédulák formája, sem külalakja, sem száma. Meg ez az 1876-os évszám sem.

A papírdarabkák többnyire táblákról másolt szövegek, egy-egy mondatnyi helymeghatározással, s egy-két feljegyzett adat (akár kétszer is).

1. cédula.

A 336. o.-hoz berakva: Két felirat a városháza főhomlokzatáról, 1713-ból:

1. PAX PIA SIT DOMUI CAROLO SUB REGE NOVATAE, EX QUA IUSTITIAE PIGNORA QVISQUE FERET. 1713.

2. ISTA DOMVS REGI PATRIAE SACRATAQUE LEGI, IUSTOS IURE IUVAT NOXIA QUAEQUE VETAT. 1713 Auf dem Rathaus.¹⁶⁵

2. cédula.

A 384/5 oldalak közé tett cédula. Előlapján 1739-es adat a Szent Mihály-templom Altomonte festette oltárképének elhelyezéséről. Az íves papírból késsel vágott cédula hátlapján kosárfonóra vonatkozó hivatalos írás részlete 1876-ból. 46. TÁBLA, az elő- és hátlappal.

3. papírcsik.

Ugyanott 1489-es adat a Szt. Mihály-templom harangjáról, 46. TÁBLA.

4. papírcsik.

Ugyanott „Geiger f[r]anz” és értelmezhetetlen két szó. 46. TÁBLA.

5. cédula.

Ugyanott más méretű cédula, a Nepomuki Szent János-kápolna felirata:¹⁶⁶ DIVO JOANNI NEPOMUCENO SACRAMENTALIS [CONFESSIONE] SIGILLI ASSERTORI GLORIOS[ISS]IMO COMMUNI [SOPRONIENSIIUM] PIETATE AC LI[E]BERAL[L]ITATE ERECTUM EST HOC SACELLUM ANNO DOMINI 1764. 47. TÁBLA. A [] közöttiek a Villa sori feliratról hiányoznak, ill. A SOPRONIENSIIUM helyett SEMPRONIENSIIUM áll, s a végére egy tömondatos utalás került 1899-ről.

6. cédula.

Az Előkapu feliratát a Csatkai–Dercsényi i. m. (196 o.) csak egy névtelen bécsi utazó 1834. évi leírásából ismeri.¹⁶⁷ 48. TÁBLA.

7. cédula.

392. o.-hoz a városházi óráról: Auch ist noch eine Uhr, von Franz Xav. Zollner, auf dem Rathhaus im Sitzungs-Saal von Jahr 1773. im guten zustande. 45. TÁBLA.

6. cédula.

A 292. o.-hoz tett cédulán két felirat a Szentlélek-templomból 1782. és 1783.

1. Az 1782-beli: ECCLESIA ISTA RESTAURATA. AVCTA. QVE SUB PAULO. VACHTLER. CANON. PAROCHO. SEMPRON. (Ennek az egyháznak a helyreállítása Wachtler kanonok-plébános idején történt Sopronban.

2. A másik: CONSECRATA. SOLEMNI. FESTIVITATE. SANCTI. STEPHANI. REGIS. IOSEPHO. PIERER. SUB. FRAGANTO. EPISCOPI. IAURINENSIS. FRANCISCI. ZICHI. 1783. Heilige Geist Kirche 1782 wurde die Heilige Geisliche

¹⁶⁵ A táblák sorrendje Csatkai–Dercsényi i. m. 198. o.-n a fordítottja. A mai városháza udvarán. A könyvből másoltam. A könyv szerint a helytartótanács már 1855-ben sürgette új épület emelését, 1878-ban pedig határozat született a tatarozásról. Talán ezért körmölte le – több-kevesebb hibával – Geiger Ferenc az akkor a főhomlokzat ablakai felett volt táblákat? A cédula szövegét lásd a **45. TÁBLÁN**.

¹⁶⁶ Csatkai–Dercsényi i. m. 431. o. A kápolnát abban az évben építették, ma a Villa soron áll.

¹⁶⁷ Lásd Csatkai–Dercsényi i. m. 196. o. Képek is voltak, de már igen rossz állapotban. Felújításukról az 1870-es években is volt szó. Kérdés, hogy az utazó, vagy Geiger szövege a jó. Az utolsó mondatot a másoló hagyta?

renovirt. TÁBLA (Ünnepélyesen felszentelték Szent István napján, József uralkodásakor,... Zichy Ferenc győri püspöksége idején.) **49. TÁBLA.**

7. cédula.

A 634. o.-hoz tett cédulán a Szent Mihály-templom építésére, a katolikusoknak való visszaadására, újraszentelésére és felújítására vonatkozó, különböző évekből való feliratok: AEDIFICATA ECCLESIA. DEO. SANCTIS. QUE. EIUS. VRBIS EXPENSIS. (1452) A következő: RECEPIT. EANDEM EXVLTANS. PIA. TURBA. SOPRONIENSIS. (1674). A következő: CONSECRATA. DEO EXSITIT. XXIX. SEPTEMBRIS. (1742), a következő: A. IOSEPHO VILT. ANTISTITE. IAVRIENSI. DIVI. MICHAELIS ARCHANGEL. HONORI. (1767) 50. TÁBLA.

8. cédula.

634/0 Hátlapon: Die Alte Gloke auf dem Pfarthurm wurde im Jahr 1489 gegossen, weil Sie aber schon schadhafwar wurde sie in Jahr 1834 umgegossen. Gewicht 48 Zt. [Zentner]. 1739 wurde das Altarbild dieser Kirche vom Altomonte gemahlt.¹⁶⁸

A KRÓNKA UTÓÉLETE

A BÁRÓ CSALÁD

Kalandos a krónika története, elkészülte után is.

Előbb vissza kell térnünk a 2. szennycímlap bejegyzésére.

A krónikát Báró Mátyás adta el Lauringer Ernőnek A tintával írt szöveg: **„Vétel 1917. november 11. Baro Mátyástól Halász utca 2. 60 koronáért. Lauringer főőr.” Alatta a Múzeum nagy pecsétje.** (Későbbi lapokon is.¹⁶⁹) (1. TÁBLA.)

Báró Mátyás lakcíme a krónika eladásakor: Halász u. 2. Ez dr. Pokorny Róbert (1886–1961) városi tisztiorvos, kórházi segédorvos tulajdonában van, s mindezidáig egyetlen (mégpedig anyakönyvi) bejegyzés szerint ez a doktor magánkórháza.¹⁷⁰ Az anyakönyvek adatai szerint Báró Mátyás 1850. október 9-én született, s már mint Erzsébet u. 9. alatti lakos, 1935. november 14-én hunyt el, 85 évesen. A születési anyakönyvben mint illegitimus van feltüntetve, anyja „Anna Baro, Sopron”. Keresztszülők: Franz. Preinsperger és Clara Spielberger. A haláláról szóló bejegyzés szerint pedig szülei néhai Báró Mátyás és néhai Fuchs Anna. Bejelentő: Báró György (a fia).¹⁷¹

Ezek szerint Mátyás anyja nem lánykori nevét, Fuchstot mondta (mondatta) be, hanem a gyerek apjának (id. Báró Mátyásnak) a vezetéknevét. Együtt éltek, de nem kötöttek (még) házasságot. Valószínűleg a közállapotok miatt.

A keresztszülők nevét alighanem elírták. Thirring Sopron házai...-ban van egy Pretzenberger Mihály asztalos 1784-ben a Várkerület 5. (Várk. 24.) alatt (egyedüli

¹⁶⁸ Mindkét adat, kis változtatással külön-külön a 384. o.-hoz rakva, a 2. cédula és a 3. papírcsik jelzetten. A főoltárképről Csatkai–Dercsényi i. m. 391. o., a harangról Csatkai–Dercsényi i. m. 407. o.

¹⁶⁹ Mellette ceruzával: 153/1927. Az előtte levő lapon piros ceruzával a szám: — olvashatatlan betűszó után — 153/1917. Fekete ceruzával: „Újrakötve Schwarz Károlynál 5 P-ért. 1941. V. 9.” A levéltár kis pecsétje csak jóval később. Schwarz K. díszműáru, papírk., könyvkötőipar. Várk. 107., 1895-től.

¹⁷⁰ Geiger Jozefin haláláról szóló bejegyzésben.

¹⁷¹ A halotti anyakönyv 1935. évi 431. számán: Báró Mátyás. Bejegyzés: nov. 15., halál: 14-én d.e. 3., lakás: Erzsébet u. 9., 85 éves, házastársa: néhai Adamek Anna, szülei: néhai Báró Mátyás, néhai Fuchs Anna. A halál oka: béllob. Bejelentő: Báró György.

tulajdonosként) és két Spanberger, az egyik József a Halász u. 26., a másik Márton, Kis u. 26. alatt. Az elsőnek fél, a másodiknak negyed háza van és mindkettőnek mezőgazdasági foglalkozásra utaló ingatlana. Spanberger Márton T2-ben a fenti lakcímen 1776-ban és 1784-ben is szerepel. Pretzenberger Mihály csak a Várkerület 5. tulajdonosaként olvasható a T2-ben, de 1776-tól 1800-ig. (Az 1766-os évhez nincs tulajdonos.) Nekik 1850-ben már csak leszármazottaik lehettek keresztszülők.

Báró Mátyás felesége a Szent Mihály utca 2-beli címen, 1925. május 21-én, 72 évesen halt meg, szülei Adamek Béla és Wawrik Magdolna, lásd az anyakönyv 351. sorszáman.

Az 1876. évi külvárosi katolikus keresztelési anyakönyv 52. sorszámon ír Báró György március 18-i születéséről (keresztelése 26-án). Szülei: Báró Mátyás római katolikus soproni kosárfonó a Várkerület 6. sz. alatt és felesége, Adamek Anna, szintén róm. kath., Pestről. Keresztszülők **Wabrik** György „fabricator” Bécsből és felesége. Wabrik lehet Wawrik, vagy fordítva.

A Diemnek tulajdonított Romwalter-féle városkalauz 1891 évi 2. kiadásában olvasható: Baro Matthias Geschirrhändler, zugleich Korbenflechter, Várkerület 6. Tehát nem csak rokon, hanem foglalkozására nézve „szakmabeli” is.

Nem sikerült megtalálni Báró Mátyásnak és Báró Erzsébetnek a rokoni kapcsolatát.

Báró György – ifj. Báró Mátyás fia – a Kis János u. 1. alatti társasház (az Erzsébet u. 9. falszomszédjának) tulajdonosai között tűnik fel 1935-ben.¹⁷² A Temetőkönyv szerint a régi temetőbe temették 1938. november 28-án. 62 éves volt.

Odáig eljutottunk, hogy a krónikaíró menyét Báró Erzsébetnek hívták. 1855-ben a Sas tér 8-ba költözött, miután házasságra lépett Geiger Ferencsel. Nemcsak látta, de feltehetően nagy becsben tartotta a krónikát. Halála után a Geiger családból a század végére csak Jozefin maradt életben. Foglalkozása házi cseléd, lakhelye Halász utca 2., a magánkórház. A magánkórházban valamilyen címen előforduló Báró Mátyásnak, a szegről-végről rokonnak adhatta oda a krónikát, aki pedig eladta azt a Múzeumnak. Vagy azért, mert úgy gondolta, ott lesz a legjobb helyen, vagy nem ő volt a kezdeményező, hanem Lauringer, a vevő.

A LAURINGER CSALÁD

Lássuk akkor, mit tudunk a krónika vevőjéről.

Lauringer Ernő (1883—1944) Kőszegen született, 1911-től tanár a Széchenyiben, 1916-tól a Múzeum főőre, ténylegesen, majd címében is igazgatója haláláig. 1919-től nyugdíjaztatásáig, 1941-ig a Széchenyi Gimnázium igazgatója is. Nem sokkal a bombázások előtt (a Múzeum értékei részben elcsomagolva), 1944. október 31-én halt meg.¹⁷³

Már említettem a Lauringer Ignácokat.

A sor azonban hamar megszakad. Az anyakönyvek utolsó bejegyzése a családról egy haláleset 1832-ből.¹⁷⁴ További adatok híján a kapcsolat a vevővel egyelőre nem világos. Csak

¹⁷² Heimler Károly: Sopron topográfiaja utca- és házjegyzékekkel, részletes statisztikai táblákkal. Sopron, 1936. Az utca- és házjegyzék az 1935. október 31. állapotot tünteti fel. Az adat a 187. o. 3. jegyzetében.

¹⁷³ Az 1944. évi halotti anyakönyvben: 494. sorsz. Lauringer Ernő r. kath. †1944. október 31. ½1-kor. Oka: agyszélhűdés. Bejelentve nov. 2-án. Felesége Czike Margit. Szülei: néhai Lauringer János és néhai Heiland Cecília. Bejelentő: Czike Albert Alsólendva [Zala megye], Horthy Miklós u. 54. Nekrológja a Soproni Szemlében 1955, A 157—158. jelent meg. Augusztinovicz Elemér írása, fényképpel.

¹⁷⁴ †1832. július 4. Julianna, **Lauringer** Ignatii Civis Corbificis relata vidua, Sopron, 71 éves. Tehát 1761 k. született. Férje 1827 előtt halt meg. Későbbi adatok pedig még nincsenek.

annyit mondhatunk, hogy elképzelhető: a soproni Lauringerek tudtak a krónikáról, a kőszegi Lauringerek pedig tudtak a soproni Lauringerekről.

Dr. Czike Albert soproni ügyvéd nagyapja volt Lauringer Ernő. Az ő szülei Kőszegen neves vaskereskedők voltak, mondja. Többet nem tud. Nem is ígérheti, hogy többet tudna meg. A soproniakról sem. Csak ő és az öccse él már ebből az ágból. Természetesen ebbe nem nyugodhattam bele. Kőszegről jött a válasz.¹⁷⁵

Lauringer Ernő apja, L. János (1836—1915) 1883-ban lakatosmester volt. „Csak jóval később, 1907-ben vásárolta meg a kőszegi Fő téren álló Ecker-féle vasboltot, a házzal együtt, amelyben aztán ő is a vaskereskedést űzte.” Ennyi.

AZ ELSŐ FELHASZNÁLÓ

Sem a Sopronvármegye, sem az Oedenburger Zeitung nem ír a krónika vételéről. Ellenben 1917. november 29-én a Frankenburg Irodalmi Kör estjén Lauringer Ernő, akkor a Múzeum vezetője is, az 1809. évi francia megszállásról tartott „nagy sikerű előadást”.

A Soproni Napló 1917. december 2-án, 4-én és 6-án leközi a felolvasás szövegét. Ebben található: „... egykori levelek és okmányok, hitelt érdemlő krónikák feljegyzései kétségbevonhatatlan tanúbizonyságai a 100 évvel ezelőtt uralkodó, a mainál semmivel sem kisebb méretű nyomornak és szenvedéseknek...” A napóleoni jegyzék átnyújtását a Völker krónika 68. oldaláról veszi, a város kulcsainak átadását pedig az Orsolyiták krónikájából. Az előző évi tűzvészekben elpusztult házak számát ugyancsak (egy meg nem nevezett) krónikára hivatkozva írja 453-nak. A végén a Völker krónikából idéz egy versikét:

„Zweiundzwanzig Wochen lang
Währten diese bösen Zeiten,
Dass uns oftmals wurde bang.
Aber welcher Strom der Fremden
Ueberschwemmte diesen Ort
Als man sie sah gehen fort.

Ja ihr wilden Fremden zieh't,
Dass Euch hier kein Mensch mehr sieht.”¹⁷⁶

Erre céloz, amikor a Krónika 449. oldalán, fent a margón, ceruzával megjegyzi: „Völker krónikájában 77–78. l. költemény” Az előadás előtti napokban, a felkészülés idején. (12. TÁBLA.)

CERUZÁS BEJEGYZÉSEK

Ketten nyúltak hozzá a már közgyűjteményben lévő szöveghez. A két grafitceruzás jegyzetelő közül Csatkai Endre írása előszörre az 53. oldalig mutatható ki, aztán a 477. oldalon jelentkezik ismét. Lauringer Ernő a 39. oldalon kezdi pótlásait a Völker Krónika alapján, aztán egyre többször egészíti ki ebből a Geiger-adatokat, egészen a végéig. Ez egyelőre semmire sem bizonyíték, csupán annyit tesz, hogy a Völker Krónika volt a keze ügyében a Geiger-féle megvásárlása utáni hetekben.

¹⁷⁵ A Vas Megyei Levéltár Kőszegi Fióklevéltárából Söptei Imre 2008. január 7-én válaszolt kérdésemre.

¹⁷⁶ (Huszonkét héten át tartottak ezek a zord idők, hogy számunkra gyakorta aggasztóvá váltak. Ám milyen tömeg idegen árasztotta el ezt a helyet, mikor láttuk, hogy mennek el. – Igen, ti vad idegenek vonultok, hogy titeket itt senki se lássson.)

Az első olyan ceruzás bejegyzés tehát, amely bizonyossággal Lauringerhez köthető, a margón, a 39. oldalon található, folytatás a 46. oldalon. És egy felkiáltójel a 49. oldalon, a 1606 előtti eredetű „Rück her zu” utcanév¹⁷⁷ magyarázata mellett, ugyancsak a margón. Az 53. oldalon egy 1614-re vonatkoztatott adat melletti „Latiner” nevet Lacknerre javította a múzeumi főőr. További bejegyzések, részben magyarul. Pl. a 414., 415., 440., 472., 507., 520. (egy sor 1828-hoz), 534., 536. és 537. magyarul, 564., 580., 584., 604., 606., 626. (több). És még egyszer: a 443. oldal tetején, a francia megszállásról szóló tudósítás felett **„Völker krónikájában 77—78. I. költemény.”** Ez nyilván arra a versre vonatkozik, amellyel zárja felolvasása szövegének közlését a Soproni Naplóban. Feltehető, hogy ezek a bejegyzések akkor keletkeztek, amikor Lauringer az előadásra készült. A krónika végén lévő ceruzás kiegészítés a forrás megjelölésével fejeződik be: (Völker). (40. TÁBLA.) Németh Ildikó említi a Völker krónikát, Brucknernél talált adatot rá: többek között Mathias Völker (1774) krónikáját használta fel Bruckner.

Völckel (Völckle, **Völker**) Mathias (Házi: 4977. isz.) ev. földműves, 1807, február 25-én tette le a polgáresküt. Néhai V. Mátyás soproni lakos és Borbála fia. Terézia nejétől született fia, Dániel, 1836. december 12-én lett polgár. Mindhárom nemzedék lehetett családjuk krónikájának szerzője. Maga az írásmű pedig 1917 novemberében a múzeumi főőr kezében volt, akár a Múzeum tulajdonaként.

Érdekes, hogy Lauringer előadásában egy szóval sem nevezi meg az előzőleg bő három hete, nov. 11-én vásárolt Geiger-krónikát! A ceruzás kiegészítések arra vallanak, hogy például a polgárőrségről Völker többet tudott. A leégett házak száma Geigernél 452 ház, Lauringer 453-ról ír, alighanem Völker alapján, a többi forrás ennél kevesebbéről. [Tulajdonképpen 344 égett le.]

MÚZEUMBAN – LEVÉLTÁRBAN

Lauringer Ernő kellett, hogy tudjon a krónikáról kapcsolatai révén. Becserkészte, s megszerezte, amint múzeum-igazgatóként erre módja (pénze) volt. Ezután már csak az a kérdés, hogyan került a képbe a Levéltár. Ki volt akkor az ottani igazgató? Házi 1918. szept. 17-én foglalta el levéltári hivatalát, amire a főispán még 1917. május 13-án nevezte ki. Akkor és addig katona volt. A krónika 1941. évi újrakötetése — a bejegyzés írásképből következtetve — még a Múzeum, közelebbről Lauringer megrendelésére történt.

+++

Sem egyik, sem másik intézmény gyarapodási naplójából, egyéb irataiból nem derül ki a krónika további sorsa. Feltételezések vannak csak: talán a hatvanas években volt valami összevonás és átadás. Országos intézményekben is előfordul ilyesmi. Például éppen Schuster krónikájával kapcsolatosan. Csatkai ezt még a Nemzeti Múzeumban tanulmányozhatta, Hajdu Helga 1957-ben már az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárának anyagaként veszi számba.¹⁷⁸

Sokan idéztek már a krónikából. Lábjegyzeteikben általában szerepel, hogy a munka hol található. A legkorábbi adat ezidáig a SSz. 11 (1957), 63. oldalán áll: Geiger Krónika (Sopron Városi Levéltár). Ez majdnem egy évtizeddel megelőzi a mai levéltárosok feltételezését.

¹⁷⁷ Magyarul Végfordulat.

¹⁷⁸ Jó lenne másolatban megszerezni. Egyelőre magáról Schusterről Thirring Sopron házai... c. könyvében írja: az üvegesmester a Várkerület 73.-ban társtulajdonos Szöllősy Györggyel és Murmannékkal. Az övé (1840–1885) a negyedrészt (15, majd 18° és először 3° bástyakert, ezt építi be később). Házi adatai: 10043. isz., ev., 1823. 03. 21. polgár, 1848: közgyűlési tag. Kőszegi polgár és üveges fia.

Ugyanebben az évfolyamban a folyóirat szerkesztője, Csatkai Endre ugyanezt írja saját közleményében, a 301. oldalon, a 3. lábjegyzetben, mintegy jóváhagyva az előbbi közlést.

Viszont Csatkai Sopron 1848–49-ben c., 1948-ban, mint felelős kiadó, a Máté-nyomdában megjelentetett kis füzetében, Geigertől és Micheltől bőven idézve, a 4. oldalon ezt állapítja meg:

„Mindkét krónikát a soproni múzeum őrzi.”

ZÁRSZÓ

Ahogy kérdőjelekkel kezdtem, kérdőjellel is kell befejeznem. Lauringer halála után nehéz napok-évek virradtak, nem csak úgy általában a városra, de magára a múzeumra is. A kertben bombatölcsérek, a kis dombon állt természetrajzi pavilon elpusztult (még hozzányúltni is féltünk, mert robbanószereket sejtettünk benne), és tető- meg üvegkárok keletkeztek a főépületben is. Végre 1945. július elsejével megkapta kinevezését a Múzeum élére Csatkai Endre, s vele nagy lendülettel életre kelt az intézmény.¹⁷⁹Változatos témájú különkiállítások sora követte a megmaradt tárgyak átgondolt elrendezését. Nem emlékszem, hogy milyen rendezvény darabjaként kerülhetett közönség elé Geiger krónikája, de szinte kizárt, hogy valamelyik nemzetőr-ábrázolásra lapozva ne rakták volna tárlóba, az évről-évre gyarapodó látogatósereg örömére! Minden könyvnek megvan a maga sorsa, csak ennek ne lett volna? Ezt akár latinul is leírhatnám, de attól még nem tudom a választ, hogyan került a levéltárba?

+++

Végül szívesen mondok köszönetet mindenkinek, aki segített ebben a váratlanul nehezzé vált időszakban Pannónhalmától az Országos Széchényi Könyvtárig, a Soproni Múzeumtól a város könyvtárának helytörténeti részlegéig, a Líceum könyvtárától az evangélikus levéltárig és természetesen a Soproni Levéltár munkatársainak, akiktől még külön elnézést is kell kérnem. Elnézést, hogy a már kezdetben megfogalmazott kérdésre: hogyan került a Geiger Krónika a Levéltárba? nem tudtam válaszolni. Sőt. Most már – amint azt feljebb idézem – az is kiderült, hogy a Michel Krónika közintézményi létét szintúgy a Múzeumban kezdte...

¹⁷⁹ A múzeum 1944 végi történetének rövid összefoglalója: Nováki Gyula: A Soproni Liszt Ferenc Múzeum tíz éve a felszabadulás után (1945–1955). 1. Általános történet. SSz. 9 (1955), 134–136. o.

NÉVMUTATÓ (CSAK A FŐSZÖVEGHEZ)

- Adamek Anna 38
Adamek Béla 37
Altomonte 36
Amtmann 4, 22
Angyalfi Andor 3, 15
Artner Katalin (Torkosné) 7
Augusztinovicz Elemér 38
Bán János 4
Bárdos Kornél 6, 22, 23, 24, 25, 26
Báró család 37
Báró Erzsébet, Geiger Ferencné 12, 13, 38
Báró György 37
Baro Mátyás 17
Báró Mátyás, id. 13, 14, 37, 38
Báró Mátyás, ifj. 38
Báró Péter 12
Báró Péterné, Teréz 12
Barth, Franz 29
Baumann József 28
Bellini, Vincenzo 28
Berecz Dezső 11, 18
Berka Márton 13
Berkes Z. 26
Borbála (Grimm) 7,
Borbála, Völkerné 40
Boronkai (Bergmann) Pál 4, 22, 25, 26, 28
Bruckner Gottlieb 34
Brucknerek 3, 17, 18
Claudius császár 18
Cohen, Fritz 19
Czike Albert dr. 38
Czike Margit, Lauringerné 38
Csányi 4, 22, 33
Csányi-féle krónika 32
Csapody István 3, 14
császári pár (I. Ferenc és neje) 9, 24
Csatkai Endre 3, 4, 5, 6, 10, 11, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 40, 41
Csipkés Kálmán 17
Dávidházy István 4, 27
Deccard, János Vilmos 7
Dercsényi Dezső 21, 27, 29, 35, 37
Deumel, Mária Eleonóra (id. Grimm Ádámné) 7
Diem Gusztáv 38
Dobner Nándor polgármester 21
Domonkos Ottó 6
Drinóczy György 4
Ehrlinger János 11
Engels 11
Erdélyi Tibor 5
Esterházy herceg 26, 28
Fabricius András polgármester 5, 26, 29
Faut (Fauth) Márk 4
Fauth-féle krónika 32
Ferenc (Geiger) 7
Ferenc császár 8, 9, 23, 26, 28
Fiedler János Rajnárd 4, 18, 23
Firbás Oszkár 15
Flotow, Friedrich, zeneszerző 11
Földboros János...16
Frankl, Ludwig August 9
Franz und Josef (=Ignác Ferenc és Jozefin)...13, 14
Fuchs Anna (id. Báró Mátyásné) 37
Gabler Dénes docens, régész 30, 31
Gamauf Teofil 4
Garád Róbert 3
Gebhardt András 12
Geiger Ádám 6
Geiger család 5
Geiger Ferenc 11, 12, 13, 21, 30, 35, 38
Geiger Ferenc Xavér 13
Geiger Ignác Ferenc 13
Geiger Márton 6, 7, 8, 11, 12, 13, 15, 18, 26, 27, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 40
Geiger Márton, Ferenc fia 12
Geiger Mihály 6, 16
Geiger színlaposztó 11
Geiger Zsuzsanna 6
Geigerék 5, 7, 8, 9, 13, 16, 19, 20, 41
Giesler János 17
Gladt, Karl 19
Goethe, J. W. 9
Graf, Gottlieb 24
Grieszler Károly 17
Grim Ádám 7
Grim János 7
Grim(m) (János) Ádám id. 7
Grim, Jakab Lénárd...7

- Grimm Borbála, Geiger Mártonné 12, 21, 35
 Grimm, János Ádám takácsmester 7
 Grimm, Johann Adam ifj. 7
 Gruber József 4
 Gutzkow, Karl Ferdinand 11
 Hadrianus császár 18
 Hanzmann Károly 4
 Hárossy, von Sigmund 20, 24, 30
 Hárs József 5, 7, 15, 23, 25, 27, 29
 Hasenauer Márton 27
 Házi Jenő 6, 15, 16, 33, 40
 Heckenast Gusztáv 35
 Heiland Cecilia 38
 Heimler Károly 4, 38
 Hiller István, id. 5, 14,
 Hohnheiser Jakab 6
 Hornech(?) osztrák krónikás 33
 Horváth Zoltán ny. levéltárigazgató 24
 Jacobi Frigyes Imre 16
 Jacobiné előbb Zobelné Proszwimmer
 Rozina 16
 Jakoby Vilmos 16
 János György (Grim) 7
 János József (Grim)...7
 Johanna Zsuzsanna (Deccardné) 7
 Jozefin (Geiger Ferenc lánya) 13, 14, 21,
 35, 37, 38
 József (Grim) 7
 József császár 36
 Juhászné Hajdu Helga 5, 32, 40
 Julianna (–1832), Lauringer Ignácné 38
 Kaleschiák Péter 4
 Kis János ev. szuperintendens 28
 Klein Menyhért 4
 Kolbenheyer Mór 29
 Konstantinosz Porphyrogenetosz (Bíbor-
 banszületett Konstantin) 31
 Korn József 16
 Kottaun Lipót 11
 Kovács János 24
 Kovács József László 4
 Krisch András 23, 33
 Krißanitsch József 15
 Krizanits Ferenc 15
 Kroyer Jakab 16
 Kroyherr 16
 Kubinszky Mihály 18
 Kurzweil Ferenc 25
 László, IV. 19
 Lauringer Ernő 17, 22, 24, 29, 37, 38, 39,
 40, 41
 Lauringer Ignác 6, 15
 Lauringer János 38
 Lauringerek 6, 38
 Lederer bőrös 26
 Lenck Márton 15
 Liebhardt György 29
 Lorenz Alfonz 28
 Lovas Gyula 29
 Lössl, Franz 27
 Luther ...8
 Magdolna (Geigerné)...6
 Mager (Magor) Teréz 6
 Marchesi, Pompeo 9
 Martini Frigyes 5
 Michel Anna 19
 Michel János 3, 17, 18, 19, 21, 25, 33
 Michel Jánosék 19
Michel Krónika 20, 40
 Miskó Ernő 6
 Mohl Adolf (Pap bácsi) 19, 21
 Mollay Károly 19, 21
 Molnár József 28
 Monsberger Hermina 3
 Morenich Gáspár 23
 Móricz Zsigmond 24
 Mozart, W. Amadeus 11, 24
 Murmannék 40
 Mühl Nándor 24
 Nagy Alpár 25
 Nagy Károly uralkodó 19
 Napóleon 23
 Németh Alajos 4
 Németh Ildikó 3, 5, 17, 40
 Németh Sámuel 7
 Payr (Sándor) 4, 22
 Payr György 4
 Payr Mihály 4
 Pejacsevichné 27
 Perkovátz Bódog 18
 Pethe Ferenc 14
 Petz Dániel id. 4, 22
 Petz Dániel ifj. 4, 22, 26, 34
 Póda Endre 22, 27
 Pokorny Róbert orvos 13, 37
 Pollák Miksa 11
 Ponz János 5
 Preinsperger, Franz 37
 Pretzenberger Mihály 37

- Prix János 9, 26, 34
 Proszwimmer, Ludwig, tanácsos 8
 Pukánszky Béla 32
 Réaumur 25
 Regenbogen Károly 7, 29
 Reichard és fiai (nyomdászok) 29
 Réthly A(ntal), tudós 26, 31
 Réthly Endre, orvos 25,
 Ritter, krónikairó 4
 Romwalter Károly 38
 Rupprecht János 6, 7, 26, 29
 Rupprecht Mihály 6, 32
 Rupprecht Zsuzsanna, Ungerné 6
 Saphir (1795–1858, bécsi újságíró) 11
 Sarkady Sándor ifj. 6, 11
 Schiller Eleonora 25
 Schindler András 28
 Schneider Lipót 26
 Schreiber Ferenc 15
 Schreiber Mátyás 15
 Schulz Pál 8
 Schuster Károly 5, 32, 33, 34, 40
 Schuster Károly, ifj. 32
 Schwarz Károly 17, 37
 Sempronius 18
 Slachta Etelka 4
 Söptei Imre 38
 Spanberger Márton 37
 Spielberger, Clara 37
 Storno Miksa 17
 Stubenvoll Mihály 16
 Szabó Jenő 21, 25
 Széchényi János gróf...10
 Szeidovitz Győző 31
 Szöllősy György 40
 Terentius (Terentia) nemzetség 30, 31
 Terézia (Geiger Ferenc lánya) 13
 Terézia (Völker Mátyás 2. felesége) 40
 Thier László 3
 Thirring Gusztáv 6, 7, 8, 13, 14, 15, 16, 33,
 40
 Thirring Lajos 33
 Tirnitz József 19, 20
 Titia nemzetség 31
 Torkos József 7
 Tóth József 25
 Traianus császár 19
 Tremmel Gottlieb 29
 Tremmel József lámpagyújtogató 28
 Tschurl Pál 5
 Unger Márton 6
 Vak Bottyán 21
 Valentinianus császár 18
 Valentinus császár 18
 Varga Péter 31
 Városházi kistisztviselő 3
 Verbényi (Veszélka) László 11
 Veronika (Weiss Ignácné) ..13
 Vidák Özséb 30, 31
 Völker (Völckel, Völckle), Mathias 40
 Völker Dániel 40
Völker Krónika 19, 29
 Völker Mátyás, id. 40
 Völker...5, 21, 39, 40
 Wabrik (Wawrik) György 38
 Wachtler kanonok-plébános 36
 Wander, Daniel 19
 Wawrik Magdolna 37
 Weber C. M., von, zeneszerző 11
 Weiss (Wanisch) Ignác...13
 Weninger Konrád 13
 Wimmer János 15
 Winkler Elemér 15
 Winkler Gábor 27
 Zách József és Mátyás 15
 Zach Kristóf 15
 Zichy Ferenc püspök 36
 Zollner, Ferenc Xavér 36
 Zsolnay városi orvos 25
 Zsuzsanna (Regenbogenné)...8

KÉPEK JEGYZÉKE

1. TÁBLA

1. Szennycímlap az újrakötetést tanúsító bejegyzéssel (felső rész).
2. Szennycímlap a vételt tanúsító bejegyzéssel (felső rész).

2. TÁBLA

A krónika első címlapja.

3. TÁBLA

A krónika második címlapja: gyűjtötte Geiger Márton.

4. TÁBLA

Sopron címere: vízfestéses ábra és magyarázat.

5. TÁBLA

Az első számozott szövegoldal: a város történelmi elnevezései.

6. TÁBLA

A 247. oldal: Vak Bottyán latin levele a városhoz. A címzés és a levél eleje.

7. TÁBLA

A 248. oldal: Vak Bottyán latin levelének folytatása, vége és utóirata.

8. TÁBLA

Római sírkő rajza a 477. oldal margójára ragasztva, a rajzoló szövegével.

9. TÁBLA

A Terentiusok sírköve a Berzsenyi Gimnázium udvarán, a líceumi régi könyvtár falába helyezve. Fotó: Hárs József 2008. január 24.

10. TÁBLA

A 477. oldal a Líceumban ma lévő sírkövek kiásásáról, elhelyezéséről és szövegéről. Alul elmosódott ceruzás bejegyzés Cs. E. monogrammal. (Csatkai Endre megállapította, hogy a letisztított szöveg Hárossy 1841-ben megjelent könyvéből másolat.)

11. TÁBLA

Szövegrészletek.

1. Az 1808. évi hármás tűzvész elpusztult házainak száma Geiger szerint (a 421. oldal részlete).
2. Az 1837. március 14-i földrengésről az 562. oldal alján (részlet).
3. A földrengés leírásának folytatása és a következő, március 26-i bejegyzés, végig folyamatos írással. (Az 563. oldal részlete.)

12. TÁBLA

A 443. oldal. Oldalt és fent Lauringer Ernő jegyzetei. A felső: utalás a Völker Krónika-beli versikére, lásd a főszövegben. Ceruzás elővonalazás. Az „Anno” sötétebb tintával, utólagos kiegészítés. A 8. sorban eredetileg Wien lett volna, mert a következő sor „zu Wien”-jére tévedt a tisztázó tekintete. Lehet, hogy erre Geiger (bosszúsan) elvette a piszkozat papírját és néhány percig diktált. Ennek köszönhető, hogy a 17. sorban lévő „Togwerg” a „Tagwerk” kiejtés szerinti formájaként került be (egy sorral lejjebb már helyesen van). De ott már arra kellett figyelni mindkettőjüknek, hogy a számok pirossal kerüljenek a tisztázatba.

13. TÁBLA

I. Ferenc császár a halottas ágyon. Az 1768. február 12-én született uralkodó Bécsben, 1835. március 2-án hunyt el. Geiger végig császárként tiszteli, pedig már 1792-ben magyar királlyá koronázták Budán.

14. TÁBLA

I. Ferenc császár emlékműve a bécsi Burgnak az avatáskor Franzensplatznak elnevezett terén. Az uralkodóház megtépzott tekintélyét akarták vele – legalább otthon – helyreállítani. A jövő sötét fellegei ettől még nem oszlottak el.

15. TÁBLA

Schuster Krónika. – 155. o. Az 5. és 6. gazdapolgár-század 1809-ből.

16. TÁBLA

Geiger Krónika. – A Nr. 5. kép a 428. oldalhoz. Érdeemes összehasonlítani pl. a kezeket a 15. TÁBLÁN levő vitézével. A másolás a lehető legegyszerűbb módon történt.

17. TÁBLA

Schuster Krónika. – 156. o. A 2. század egyenruhába öltöztetett polgára, 1809.

18. TÁBLA

Geiger Krónika. – A 3. kép a 428. oldalhoz. Az úttest már kövezett, ami a Schuster Krónika rajza alá írt 1809-es évszámot erősen megkérdőjelezi (1830 körüli lenne jó). Csak akkor hihető, ha a rajzoló a rendelő kedvéért időszerűsítette. Újabb bizonyíték, hogy nem a krónikaírók festegettek, s hogy voltak raktáron kész ábrázolatok. (Például: Hol tetszik lakni? Akkor festek kéményt a cukorgyárnak.)

19. TÁBLA

Schuster Krónika. – 157. o. Az éleslövész-század. Ezek voltak az 1. századbéliek.

20. TÁBLA

Geiger Krónika. – A Nr. 1. kép a 428. oldalhoz. Meglepően hasonlít a 32. TÁBLÁN levő képhez, amelyet éppen ezért nem vett be Schuster a maga kollekcijába.

21. TÁBLA

Schuster Krónika. – 158. o. Egyenruhás polgári huszár 1809-ből.

22. TÁBLA

Geiger Krónika. – A Nr. 2. kép a 428. oldalhoz.

23. TÁBLA

Schuster Krónika. – 183. o. Újra felszerelt polgár az 1. századból, 1827-ből.

24. TÁBLA

Geiger Krónika. – A Nr. 7. kép az 508. oldalhoz.

25. TÁBLA

Schuster Krónika. – 192. o. Lovasított huszár új egyenruhában A tiszték zsinórzata selyem helyett mind aranyból. Anno 1834.

26. TÁBLA

Geiger Krónika. – A Nr. 8. kép az 566. oldalhoz.

27. TÁBLA

Schuster Krónika. – 196. o. Az újonnan felszerelt polgárórség az 1838. évben.

28. TÁBLA

Geiger Krónika. – Nr. 9. kép az 588. oldalhoz.

29. TÁBLA

Schuster Krónika. – 205. o. Az újonnan felszerelt nemzeti polgárórség. Anno 1847.

30. TÁBLA

Geiger Krónika. – Nr. 10. kép a 640. oldalhoz. A háttérben a várostorony felső része. Ezen hevenyészettebb, mint a szebben keretezett Schuster Krónika-beli rajzon. Nála az összes keret gondosabb munka. Talán azért, mert ő kapta meg előbb a rajzokat? Vagy többet fizetett értük?

31. TÁBLA

Geiger Krónika. – Magyarázatok néhány egyenruhához a 429. oldalon. Amikor ezt a szöveget letisztázták, a képek már megvoltak.

32. TÁBLA

Geiger Krónika. – Nincs sorszáma. Milicista 1791-ben, ez a szövegbeli magyarázat. Igencsak hasonlít a Nr. 1.-re. A 402. oldalhoz került.

33. TÁBLA

Geiger Krónika. – Nr. 4. kép a 428. oldalhoz.

34. TÁBLA

Geiger Krónika. – Nr. 6. kép a 428. után. Ha jól van ábrázolva a kézben levő szerszám, az bizony inkább látszik ásónak, mint kapának, bár ez utóbbi lenne a valószínű.

35. TÁBLA

Több Schuster-kép nem lévén, most egy melléklet következik. A gázvilágítással kapcsolatos évtizedes próbálkozások egyik állomása. Sarkadi Nagy Lajos műszerész 1843. július 20-ára hív mindenkit, akit érdekel, hogyan lehetne gázzal világítani. Lásd Csatkai: A soproni közvilágítás múltja. Új Sopronvármegye 1941. március 9. Valamit kellett tenni ez ügyben, hiszen még az 1840-es években a színházi előadások végére cselédlányaik hozták a lámpást az uraságoknak.

36. TÁBLA

Az 1847 augusztusi iparműkiállításra lóhalálában összeállítottak egy jegyzéket. Szabadkoznak, hogy csak két napjuk volt rá. Tetejében az elég messzi Kőszegen nyomták.

37. TÁBLA

Geiger Márton a kétnyelvű lista 6. helyén.

38. TÁBLA

Geiger Márton a lista 77. helyén.

39. TÁBLA

A Tájékoztatóban viszont nem szerepelnek a kosárfonók mint cég.

40. TÁBLA

A Krónika utolsó kézírásos oldala. Ez után már csak (nem kevés) melléklet található. Érdekes, hogy Lauringer a Völker Krónikából kiegészíti a szöveget Kolbenheyer Mór megpróbáltatásaival.

41. TÁBLA

A Das bemooste Haupt c. vígjáték színlapja. A cím fordítása: az öregdiák. De ennél érdekesebb az alcíme: oder der lange Israel, vagyis a hosszú Izrael. Lásd a főszöveg Tárgyilagosság és a zsidók c. fejezetét.

42. TÁBLA

1872-re szóló naptár szórólapja. Kérdés, mennyire előre hirdették meg. Hiszen Geiger Márton 1870-ben meghalt.

43. TÁBLA

A szórólap hátoldalán különböző „évjáratú” kiadványok sorakoznak. Ebből nem következik, hogy mikor kezdték a reklámozást.

44. TÁBLA

1. Geiger Ferenc aláírása 1854. szeptember 4. A mester címért folyamodása alatt.
2. Geiger Márton aláírása 1854. október 10. Irat átvételének elismeréseként.

45. TÁBLA

1. Feliratok a városházáról 1713. A mai városháza udvarán láthatók.

46. TÁBLA

Geiger Ferenc cédulái a krónikában. 1. Az r betű hiányzik a Franzból. 2. Adat a Szent Mihály-templom harangjáról. 3. Adat a Szent Mihály-templom főoltárképéről.

47. TÁBLA

A Nepomuki Szent János-kápolna bejárata feletti szöveg.

48. TÁBLA

Az Előkapuban volt felirat.

49. TÁBLA

Feliratok a Szentlélek-templomból.

50. TÁBLA

Feliratok a Szent Mihály-templomból, különböző idők eseményeiről.

51. TÁBLA

Lapkezdemények a krónika 604. oldala után.

52. TÁBLA

Csonka János bognárinas 1842-ben rajzolt terve kocsiról.

53. TÁBLA

Grieszler Károly kosárfonó cégéreként állt ez a „cégünk reklámja” a Festetics közben 1939-ig, azóta a Múzeumban.

54. TÁBLA

A Sas tér 8. ma. Térképrészlet a múlt századból. Fotó Hárs József 2007.